

Megjelenik minden estbörötökön, soféle képpel ellátva. Előfizetési ár: Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1,50 kr. Előfizethető minden postahivatalnál és könyvaránál. Hirdetések díja: 4 hasábos pott sor 9 uj kr. Szerkesztői szállás: mézáros utca 2. sz. a., 2-dik emelet. Kiadó-hivatal: barátok tere 7. szám.

A tud. akadémia idei nagygyűlése.

A lefolyt hét tudományos akadémiai legmozgékonyabb napjait egyesítette, s kényelmes tudósaink átengedték magukat az izgalmas kommoióciónak, a mi egy évben egyszer valóban kívánatos is. A nagygyűlések történetek meg, elnök, alelnök és tagok választásával, jutalmak odaítélésével, pályadíjak kiosztásával. Mindez természetesen nem minden közöny nélkül ment véghez, míg végre a május 20-ikán tartott ünnepélyes közgyűlés befejezte a nagy napokat.

Ezek a nagy napok egy kis korstekedéssel kezdődtek, mert sok választani való volt, s jelölt, pártfogolt mindig akad, kivált a mi akadémiai számára, melynek részére nemesak ismeretlen neveket fődöznek föl a választottak, hanem még ismeretlen országokat is, hogy azok tudósainak beválasztása által a soha el nem maradó meglepetés évről évre ismétlődjék.

Most már csak várjuk, hogy Esztoros-ország és Vero város kellelőleg van-e már méltatva, s át fognak-e menni tudósaink az atlantikumon is, hogy külföldi tagoknak minél ismeretlenebb tartomány minél ismeretlenebb tudósait importálják tudós társaságunk parnasszusára. Akadémiai külföldi tagjainak megválasztására igen sokszor az a külföldi professor teszi a legnagyobb érdemet, kívül valamelyik utazó akadémikusunk véletlenül összetalálkozik, vele fekete-kávézik, vagy éppen hivatalos hozzá vajaskenyérré és theára; s ha visszatért tudósunk egy pár nevetető anekdotával is tudja ajánlani ismeretsége férfiat, akkor akadémiai az ismerkedés számlája fejében tagul választja.

Igy történik aztán, hogy oly kitünő tudósokra, mint Darwin és Vogt Károly, kik önálló tudományos elveket képviselnek, a mi akadémiaiánknál még nem gondolt senki.

Akadémiai a tudományok külön ága szerint három osztályban működik, s az évi nagygyűléseket megelőzőleg előbb minden osztály megvitatja saját ügyeit, kijelöli, hogy kiket akar tagoknak választani, s mely munkákat tart legérdemeseknek. Az osztályok tanácskozásainak eredménye aztán az összes ülés elé kerül, melyben az igaz-

gató tagok is megjelennek. Csak ritka eset, hogy az osztályok által a plenum elé terjesztett jelöltek, vagy ügyek keresztül ne mennének. A plenumban ugyanis csak előterjesztett tárgyak fölött lehet határozni, de például tagot ajánlani nem. Így aztán megtörténik, hogy valamelyik osztályban a tagok kevesen jelenvén meg, egy tagjelölt hét szavazattal, mint az osztály jelöltje a plenum elé megy, a hol respektáltatván az osztályok jelölt-sége, egy népes akadémia tagjával választják, vol-

kitüzve, Brassai Sámuel „Bővített mondattana” nyerte el.

II-ik osztály: Nagy-díjt (200 arany) ez évben a philosophiai osztály részéről is adtak ki — miután eddig hátralékban volt egy osztály. A philosophiai osztály részéről a 200 aranyat Lubrich Ágost „Neveléstanának” ítelték oda; a Marezibányi-díjat (50 db arany) Domanovszky „Bölcsészet történetének.” Dícsérettel említték meg Haberern Aristoteles fordítását.

A hölgydíjak közül „Róma történetével” jutalmat nyert az egyetlen beérkezett pályamunka szerzője: Poor Antal, Nagy-Szombatról.

A Gorove-pályadíjt „A hazai s külföldi iskolázás a XVI-ik században” nyerte; szerzője: Frankl Vilmos, akad. tag.

„A kereskedő hivatása” című pályamunka a Dora-jutalmat nyerte el. Szerzője Matlekovics Sándor miniszteri titkár.

III-ik osztály: A matematikai osztály részéről is adatott ki nagy-jutalom. Az osztály két munkát emelt ki, mint kiválóbbat: Kruspér István Mértánát, s Pécs Antal Bányászati munkáját az érekek olvasztásáról. A nagy-jutalmat Kruspér Mértana, s a Marezibányi-jutalmat Pécs munkája nyerte el.

Hölgy-alapítványi-díj három volt. Az első: Vegytani, nem nyert jutalmat. A második kérdés: A meteorologia, ennek szerzője Szabó Ignác, egri főgymnasiun tanár, elnyerte a jutalmat. A harmadik kérdés „Ásványtan” hasonlólag nem nyert.

Ezután a függőben lévő és az új jutalom-hirdetések kérdését dönték el, s fölolvastatták az egyes osztályok tagajánlatait.

A második nagygyűlést máj. 17-én tartották. Legelső tárgy volt az elhunyt báró Eötvös József helyett elnökválasztás. 38 szavazó közül 32-vel elnökké választott Lónyay Menyhért, eddigi másod-elnök. Kaptak még szavazatokat: Csengery, gróf Mikó és Horváth Mihály. Következett az ezen választás által megüresült alelnöki helynek betöltése. Volt szavazó 39: Csengery Antal 31 szavazattal választott meg. Kaptak még szavazatot: Horváth M. 6-ot, Szögyényi és Mikó egy-egy-

Csengery Antal, az akadémia új alelnöke.

taképen hét szavazat alapján. — Az osztályok elkészülvén a szükséges indítványokkal és jelölésekkel, az első nagygyűlés e hó 16-án volt. Az ily gyűlések mindig zártak és csak akadémikusok vehetnek részt benne. Legelőször is a május 20-iki ünnepélyes közgyűlés napirendjét állapították meg, ezután következett a nagy-díjak odaítélése s a pályamunkák megkoszorúzása:

I-ső osztály: A Sámuel-díjt, mely nyomtatásban megjelent legjobb nyelvészeti értekezésre van

Az igazgató tagok közé is választani kellett kettőt, s megválasztattak: Toldy Ferenc és Horváth Mihály. Most új tagok választása következett.

Az I. osztályból megválasztottak: rendes taggá: Budenz József; levelező taggá: Szarvas Gábor, Szénási Sándor nyelvészek; külső taggá: Wiedemann Ferdinánd, (Szent-Pétervárt a finn ugor nyelv tudós.) Kreutzwald Frigyes, eszt költő.

A II-ik osztályból megválasztottak: rendes tagokká: Rómer Flóris, Szabó Károly, Salamon Ferenc; levelező tagokká: Lubrich Ágost, Hajnik Imre, Dománovszky Endre.

A III. osztályból megválasztottak: levelező taggá: Jurányi Lajos (fűvész), Hoffmann Károly (geolog), Kenessey Albert (hajós), Tóth Ágoston jeles hadi író; külső taggá: Scacchi Archangeló esllagász, Parlatore Fülöp (olaszok), Boissier Edmund (Genfből), Fenzl Ede Bécsből, fűvészek.

Üdvözlőnk kell az akadémia élén Csengery Antalt, ki eddig is vezette az akadémia ügyeit, s kire most első tudományos intézetünk kormányzása van bízva, miután Lónyay elnök mint közös pénzügyminiszter leginkább Bécsben lakik.

Csengery egyike legtisztelhetőbb férfiainknak. Mint tudós széleskörű ismeretei által válik ki, mint író ragyogó tolla által, s mint politikus szilárd jellemével, melyet tisztel ellenfele is. Azok közé tartozik, kiket nem pillanatnyi események, nem egy kérdésben való szereplés tesz emlegetté, s kik aztán nem is tűnnek el a főlészről. Maradandó, nagy érdemek emelték föl, s eddigi működése át van adva nevével együtt a késő időknek.

Nagy-Váradon 1822-ben született s Bihar megyében kezdte első szereplését a híres Beöthy Ödön alispán mellett. Már az atyai háznál foglalkozhatott az akkori jogügyi kérdésekkel, mert atyjánál (ki derék jogtudós volt) a megye legkiválóbb férfai fordultak meg. Szülővárosában megkezdett iskolai pályáját Debrecenben volt kénytelen folytatni, miután Beöthy követválasztása körül oly mozgalmak fejlődtek ki, melyeket akkor vétkesnek tartottak s mivel Csengery is részt vett azokban, kitéltették az iskolából.

Mint országgyűlési kis-követ gr. Zichy Ferenc bihari főispán mellett Pozsonyba ment, s alkalma nyílt tüzetesen megismerkedni a legfőbb kérdésekkel és az akkori jeles férfiakkal. 1845-ben az alig 23 éves ifjút Eötvös és Szalay a „Pesti Hir-lap” szerkesztésére kérték föl s azt 1848 végeig vezette is. Szemere másodikbéli belügyminisztersége és miniszterelnöksége alatt tanácsossá lett s codificationális munkálatokkal foglalkozott.

A 1849-iki események után nagy készülségét egészen az irodalom terén érvényesítette, s publicistai dolgozatai, értekezései egyaránt jelesek. Irt egy kitünő munkát többi közt a magyar szónokok és státusférfiak jellemzéséről és szerkesztette a „Budapesti szemlé”, e nagyobb részvért érdemes folyóiratot, melyet a közönség részvétele miatt másfél év előtt abban hagyott.

Az akadémia csakhamar levelező, aztán pedig rendes taggá választotta.

Jelentékeny szerepe van a földhitel-intézet létesítése, s annak igazgatása körül is.

1861-ben mint képviselő szónoklatai által tünt ki, s hogy államférfiai képessége mennyire el van ismerve, kitétszik abból, hogy számtalanszor emlegették miniszterjelöltnek. Miniszteri tisztevével meg is volt kínálva, de nem fogadta el. Jelenleg az országgyűlésen Nagy-Kanizsa választó kerületét képviseli.

Szóljunk most az akadémia ünnepélyes közgyűléséről, mely e hó 20-ikán d. e. 10 órakor történt meg a közönség oly érdeklődése közt, hogy a nagy díszterem be nem fogadhatta mindet, s a hőség miatt folyton távozókat adtak helyet az egyre érkezőknek. Képviselve volt a társadalom minden rétege.

Lónyay nyitotta meg az ülést hosszabb beszéd-

del, melynek szép részletei vannak. Első szavainak elhunyt elődjéről: Eötvösről emlékezett meg, aztán az eddigi többi három elnökről (gr. Teleky Józsefről, Széchenyiről, Dessewffy Emilről) kik mind jeles férfiak volt. Majd fölemlíté, hogy negyven éve, mióta az akadémia megkezdte munkásságát, s aztán ez időszaktól négy részre osztva ismertette, minthogy az akadémia eddigi működését is négy egymást követő csoportba lehet osztani.

Az első évtizeden át az akadémia főcélja volt a magyar nyelv művelése, megállapította a nyelvtan elemeit, szókincseket gyűjtött, szótárakat bocsátott közre, s a még ki nem aknázott nagybecsű nyelvemlékeket több kötetben kiadta; a nyelv aethetikai kulturájáról erre vonatkozó munkák és bírálatok kiadása által gondoskodott, de a színügy és szírodalom előmozdítása által is hatott a műveltebb nyelv terjesztésére.

A második évtized alatt akadémiaink határozottan tudományos irányt vett. Azonban a negyvenes években nagy élénkséggel megindult politikai mozgalom mindinkább elvonta a nemzet figyelmét és érdeklését az akadémiaól, tökélyt újabb alapítványok nem szaporították, s így szélesebb körű munkásságra csekély pénzforszárai elégtelenek lettek; míg az 1848. és 49-ki mozgalom és nagy események, utóbb pedig főállása miatt kétség és bizonytalanság közt nem ok nélkül támadt aggodalom hatása alatt munkássága egészen elesondesedett, annyira, hogy akadémiaink életében a második korszak pangás korszakának nevezhető.

A harmadik korszak, mely 1850-től 1860-ig terjed, a legaggodalomteljesebb, de egyszersmind legfényesebb is akadémiaink életében. Ez évtized kezdetén legmunkásabb és tevékenyebb tagjai közül többen hazánk határain túl kerestek menedéket, a megmaradt hívek akadémiaink egyik legrégibb alapító tagjának, gr. Andrássy Györgynek tanácsa és óvatos vezetése mellett az 1850-dik év közepén szűkkörben, gondosan kerülve minden feltűnést, kezdtek szerény munkásságra gyülekezni. Ekkor volt azon időszak, midőn élete és létele egy hajszálon függött.

Néhány buzgó tagjának sikerült a későbbi két elnök gróf Dessewffy Emil és báró Eötvös József kérelmei folytán, hogy az átalakított alapszabályok helybenhagyattak; az akadémia a fejedelem legfelsőbb általa alá helyeztetett, a nagy- és közgyűlések tartása megengedetett, és ekkor az akadémia öröm- és reménytől áthatottan mutatá a nemzetnek a vész idején is ápoló legdrágább gyermekeit s a nemzet megígérte a hozzá eléinte halkan, később növekedett erővel ható reménybátorító hangjait és a „Szózat” választott, melyet fedetlen fölvel, az isten szabad ege alatt emelt a mindenség urához, és mind az, mit elleneink sirba temetve hitték, egyenkint feltámadt, s a nemzet megígérte, mit mindent köszönhet az akadémia-nak, minden rendű tagja meglőhá az anyagi támogatást is, a szerény munkás 10 krajával, a gazdag ezreivel járult ahhoz, hogy legyen miből akadémiainknak a hazai nyelvet és tudományt tovább művelni és pirulva azon, hogy több mint három évtized alatt az akadémia a haza fővárosában mint zsellér tengődött, számára díszos emléket emelt.

A 4-ik évtized, melyet a folyó év zár be, nagy és gazdag eredményeket mutat fel, de leginkább szorosan a magyar tudományosság, nyelvészet, történelmi, honi régészet és a nemzetgazdászati terén, melyeket részletesen vázolni felesleges, miután azok, mik 1860-tól fogva történtek, mindnyájunk emlékezetében vannak.

Az újabb kettőzetett tevékenységre még egy körülmény buzdítson, melyet a gyülekezet emlékébe kíván hozni. Emlékezzünk meg arról, hogy midőn a jövő évben az első ünnepélyes nagygyűlést fogjuk tartani, az 1872-ik évet fogjuk írni s ez év: a magyar irodalom újjászületésének épen százados évfordulója.

1772-ben, midőn nemzeti nyelvünk a felsőbb köröknél mindinkább idegenné kezdett válni s a magyar irodalom a legalsóbb fokra süllyedt, hazánk határain túl a szeretett királyné Mária Terézia őrzésére rendelt magyar nemzeti testőrség körében Bessenyei György vezetése alatt, szerény-szűk körben indult meg azon mozgalom, mely folyton haladva és terjedve, a magyar nyelvet régi jogaiba visszahelyezte s egy új, hatalmasan fejlődő magyar irodalomnak első esiráját képezte.

Miképp ülések meg ez méltón? ezen kérdést az akadémia egy közelebbi összes ülésén kívánja napi rendre tüzni; annak díszét azonban leginkább fogná emelni, ha az akadémia irodalmunk újjászületésének azon évét, mely az első századot berekesztendi, kettőzetett munkássággal s nevezetes sikerrel koronázta.

E beszéd után Arany János főtükör jelentése következett az akadémia egyévi működéséről, s kiadott műveiről.

Halál által következő vesztések sújtották az akadémia: 1870. június 2-án Engel József I. osztálybeli lev. tag hunyt el; követte őt július 22-én Batthyányi Fülöp herceg, igazgatósági tag; aug. 14-én Podhradzky József II. osztálybeli rendes tag; okt. 19-én Frivaldszky Imre III. osztálybeli rendes tag; 1871. febr. 2-án b. Eötvös József, elnöke és II. osztálybeli tiszteleti tagja, kimutálval rendíté meg az akadémia; s márc. 10-én Haidinger Vilmos külső tag, — máj. 9-én Erdy János II. osztálybeli rendes tag halálozott el.

Az akadémiai vagyon 1869. nov. 1-én 1,587,524 forint 95 kr. Bevétel 182,929 frt 86 kr. Kiadás 142,929 forint 86 kr. Hagyományok 1869. nov. 1-től 1870. december végeig: 30,837 frt 74 kr.

Ezután a legközelebbi jutalmazások- és tagválasztásokról tett jelentést, mit föntebb közölünk.

Következett Szász Károly emlékbeszéde Tompa Mihály fölött, kiről a felolvasó érdekes életrajzi adatokat közölt, és szépen ismertette a költőt, kinek műveit három részre osztá: a természet költészetére, családi költeményekre és hazafias dalokra. Tompa a maradandó költői nevet az által biztosítá magának, hogy kora hí tolmácsa volt.

Most a tudós Rónay Jácint szolt „A szerves élet haladása s a fajok kihalásáról.” Jellemezte a geologia első-, második- és harmadkorszakait. Az első korszak rétegei mesésen dús növényélet emlékeit őrzik. Eme korszak legnevezetesebb növényei tűnedeznek a másodikban, és már a trias-képletekben helyüket bizonyos pálma-növények foglalják el. Az állatvilág is gyarapodott. Főszerepet a hullók játszottak, mely szörnyek többnyire vízi természetűek voltak. Találkozunk azonban madarakkal és emlősökkel is, melyeknek létezését néhány esontmaradványon kívül leginkább lábnyomok bizonyítják. A harmadik korszak flórájára nézve megjegyzi, hogy ebből pálmák még Lengyel-, Orosz- és Angolország területén is találhatunk. Az első kigyót az coenen rétegekben leljük. Beszélt az óriás szarvasokról, mammothokról és e korszak egyéb esodaállatairól. Fölteszi a kérdést, hogy ki tudjuk-e mutatni ama szírteket, melyeken először kezdődött a szerves élet? Sokáig a siluriákat tartották ilyeneknek; azonban ma már korántsem hiszik, hogy a szerves életnek ilyen biztos határt lehetne kijelölni. Felel továbbá arra a kérdésre, hogy az egyenű rétegek egy időből valók-e? határozottan tagadólag, mert akár egy, akár több központból indult ki az élet, a fajoknak vándorolni, elszármazni kellett, és ezalatt roppant idő folyhatott le. Tagadja ama föltevést is, hogy tökéletesen kezdetleges fajok léteztek. A fajok új változásai által csak életüket biztosítják a változott viszonyok között, de szervezeteleg nem tökélyesednek. Ezt a halak- és esigákra vonatkozólag legújabbban Huxley bizonyította be. Végül áttér a fajok kihalására. Fél század alatt a geologia mintegy negyvenezer fajjal gazdagította ismeretünket. Ennyi lehet tehát a kihalt fajok száma. Ama kétszáz rendből, melybe a növényvilágot

osztjuk, egy sem halt ki. Őt kihalt rendet ismerünk az iz-illatok, és hetet a hullók közül. A szárnyas gyíkok és rokonaik már a mesék állatai. A fajok elvénhedésének és szükségképpen kihalásának elméletét már tulszárnyalta a tudomány. Minden faj addig él, míg képes alkalmazkodni a megváltozott éghajlati viszonyokhoz.

Végül Szily Kálmán olvasta föl értekezését, melynek címe: „A ceupikái világ communistikus irányzata.” Szólt ebben a természet világában nyilatkozó erélyről. Az „energia” szó, melyet a közélet a büfelelemtől kölcsönzött, a természettudományokban munkaképességet jelent. Párhuzamot vont az emberi társaságban és a természetben nyilatkozó erély között és azt találta, hogy mindenütt van mozgási és helyzeti erély. Beszél az erély különböző változásairól és magyarázza azt a természeti törvényt, mely szerint az erély különböző alakjai átváltozhatnak ugyan, de annak mennyisége soha sem fogy és csökken, épen úgy, mint az anyag. Végül reflektál az örök télenység, örök nyugalom, örök halál korára, és körül-belül így végzi értekezését: „Ha igaz az, hogy a társadalmi és physikai világ között meglepő analogia van, hogy a társadalom communistikus irányta tagadhatatlan, úgy igaz az is, hogy a társadalmi communismusnak ugyanaz lesz a következménye, a mivel a physikai fenyegés. Valamint pedig azt a halált, mely az egész természetre ép úgy vár, mint az egyesekre, ha meg nem akadályozhatni is, talán késleltethető, így kell tennünk a társadalmi communismussal is.”

Ezután Gyulay Pál, az első osztály titkára olvasta föl a pályázati jelentéseket.

A hazátlan.

Szép honától száműzve
Jő, mezőtől, ronggyal fedve,
Égető homokpusztán át,
Zord erdőn, hol ember nem járt,
Hozzad a cigány.

Ki ne szánni midőn látja!
Hóna alatt bu barátja,
Egyetlen vígasztalója,
Hegedűje és vonója,
Bujdos a cigány.

Nyáron por a paplan rajta,
Télen hólepel takarja. —
Hányszor, midőn ezt felölti,
A pacsirta fel nem költi
Többé a cigányt!

Ne kérdd, miért szenved ennyit;
Nem irigyl téled sennit.
Béret volgyet chen jár be,
Fázik, szomjas, köldös, ámdé
Szabad a cigány.

Ezért hogyha szabadságot
Vesztve, honod nem taláod,
Búdat minden nép gnyolja:
Mélyen érzi, panaszolja
Veled a cigány.

Fakadj ki bár panaszkodra,
Lobbanj fel méltó haragra,
Néma fájdalmadat osztja,
Dalával tette fokozza:
Buzdit a cigány.

Héj! magyar, ki csak búsulva
Vagy magyar, de elfajulva
Élvezesd ha nem úz, hány vész;
Majd mikorra magyarrá lesz,
Éljen a cigány!

B.

Azon szibíriai népekről, kikhez vándor őseink hasonlíthatnak.

(Vége.)

Midőn utasunk a korjékek harmadik tanyájára ért, itt ezeket nagy izgalomban találta, minthogy épen lakodalomnak kellett végbemenni. Szerzőnk szerint a nomád kérdővel sok keserű falatot nyelet-

nek el, mielőtt megkapná menyasszonyát; fő dolog azonban, hogy választottja kegyét kivívja s azt megtarthassa. Ekkor aztán ipjával kell alkudozni a menyasszony ára (tehát a leány ott is *eladó*, mint őseinknél!) s a hozomány fölött, mely iramszarvasokból áll, mit őseinknél lovak és szarvas marha képezett, honnan átvitt értelemben a hozomány kincsait: arany-, ezüstneműeket nemzetünk még a múlt századig arany- s ezüstmarháknak nevezte. A lány vételárán kívül a kérőnek azonkívül még két évig kellett szolgálnia ipját, mely összkösnak nyomára középünknel maig is találunk, hol a „vojem uram” arra való volt és sok helyütt még most is az, hogy a család öregének „eselédje” legyen, a hogy hívják is.

A kérdéses estén egy korjék épen ezen két évi szolgálatának szerencsés végét érte, azonban egyelőre sem őt, sem menyasszonyát nem lehetett látni; e helyett a jurta az egész tanya asszonyaival volt tele. Egyszerre dobót, vagy az ugynevezett barabánt kezdték verni, mire egy izmos korjék nyaláb fűzveszött hozott be a sátorba s azt a nők között kiosztotta. Erre az összes *pologok* (apró fülkék) ajtófüggönyeit fölemelték, de egyuttal mind egyiknek ajtaja elé két-két asszony állott, résen tartva a fűzveszött. Elérkezett a fontos pillanat midőn az após leánya s a völegény között belépett. A menyasszony most a legközelebbi pologba menekült s a völegény utána. Hanem a nő örök nemesak hogy elállták útját, hanem veszőökökkel jól meg is dolgozták azon tetrésztét, melyet a természet illeten szenvedő szerepre kihívólag alkotott. A mint aztán az első pologba benyomult, azalatt választottja már régen átbujt a legközelebbibe, s ha aztán nem sikerült őt elfognia, akkor hiába szolgált két évig mint „eseléd.” A körülmények a mi korjékünknek nyilvánvalólag nem szolgálták előnyére, ez utolsó pologban mindazáltal sikerült elfognia a megszökött leányt, mire aztán a bőrfüggönyök bezárattak mögöttük.

Kennan nagyon tőri rajta fejét, hogy mit jelenthet ezen lányvadászat a hozzácsatolt veszőöfütással, mire Peschel Öskzár, az avatott népmeserő azt jegyzi meg, hogy az egész színjáték bizonyára leányrablást jelent s a veszőökök övéinek védelmét.

Már most ha visszaemlékszünk Hunyor és Magyarorról szóló legősibb regénkre, kiket fehér szarvas vezetett azon leányok nyomára, kiket aztán nőül raboltak; ha emlékünke időzzük sátorlakó, baromtenyészto vándor őseinkről azon szájhagyományt, hogy menyasszonyaikat apjaiktól mintegy meg kellett vásárolniok, a miért a férjhez menendő leány nyelvünkön maiglan is „eladó”! ha Vánbrey Ármann Közép-Ázsiáról szóló rendkívül érdekes munkájában olvasunk a mai kirgizek, kipesákok s más velünk többé kevésbé rokon nomád népek házassági ünnepélyeiről s ott is látjuk a reányrablás színjátékát, — s végre ha nézzük saját lakodalmi szokásainkat, nem a városokban s a városokhoz közel eső falvakban, hanem oly helységekből, hol évezredek szokásai, habár nagy változásokkal, de esirájukban mégis megmaradtak: — lehetlen a menyasszonyvásárból s lánykeresésből vándor őseink őshazájára azon távol északkeleti vidékekben is nem ismernünk, hol maiglan népünkével egy jellemvonások, rokon szokások uralkodnak. Itt bővebben nem ereszkedünk észrevételeinkbe s csak azt jegyezzük meg, hogy az őstörténelmi kutatásoknak a népsime ép oly fontos segédforrása, mint az összehasonlító nyelvtudomány; s hogy talán még nyelvet is könnyebben vehet át vagy olvashat át a magáéba egy-egy népecke, mintsem hogy ősz szokásaitól megváljék, bár az első ép úgy a népek egyeniségéhez forrott valami, mint az utóbbiak.

Ezen korjék lakodalmi ünnepély után nemsokára néhány férfin a legnagyobb foku részegség jeleit lehetett észrevenni, holott utasunk tudta, hogy messze vidéken egyetlen csepp égetort sem találhatni; s így esodálkozva fedezte föl később,

hogy a légyölő galóca (*Agaricus muscarius*) nevű gomba, mely nagyobb mértékben halált okoz, kisebb adagban nagyon részegítő ital készítésére alkalmas. A korjékek vidékén egyébiránt nem tenyészik ez a gomba, s minthogy az orosz kormány ezen mérges szer árulását keményen bünteti, ha a vétkek közé kerítheti, ezért a vele való kereskedésnek titokban kell üzetnie s épen azért nyereségesebb is.

A korjékek és csukcsok (az iramszarvas-csukcsok) szokásaikban is rokonok levén, nyelvükre nézve annyit sem különböznek egymástól, mint a spanyolok és portugálok; ellenben az igazi, a jeges tenger mellett lakó csukcsok a korjékeknek nem, hanem a Bering-szoros tulsó, amerikai oldalon levő törzseknek rokonai s ezek halászat- és vadászatból élnek. A korjékek is hisznek jó és gonosz szellemekben (őseink Arimánja, Ármánya,) s ez utóbbiakat samánjaik (a mi taltosaink utódai) által nyújtott áldozatokkal vélik kiengesztelhetni.

Halottjaikat elégetik, s miként Kennan megjegyzi, ezen szokásuk szorosan összefügg a nomádok életmódjával, mert ha halottjaikat földbe temetnék, az annyi volna, mintha oda dobnák őket zsákmányul a farkasoknak. A korjékek oly szelid kedélyűek, hogy szerzőnk soha sem látta, miként gyermekeiket verték volna, avagy hogy nejeiket durva szóval illetnék. Azért tehát méltán ámulatba eshetünk, azt hallva, hogy aggságban elgyöngült rokonaikat avagy reménytelen betegeiket megölik. Némi utággondolkozás azonban mentheti ezen szokásukat is. Betegek és gyöngék többé nem alkalmasak a nomád életre, s ezért megölésük számalomból történik, hogy a hosszú szenvedésektől megóvassanak. Az illető telát óhajtvá fogadja a halált s a korjék anatómiai ügyességgel irányozza lándzsadűfését azon helyre, hol az rögtön halált okoz.

Nevezetes a vándor csukcsok és korjékek azon babonája, hogy eleven iramszarvast eladniok kártekonny volna rájuk nézve, míg a levágott állatokat csekélységért bocsátják áruba. Ezért az oroszok eleven iramokat csak a tunguzoktól képesek beszerezni.

A kamesatkai nomádoknak iramokban való gazdagsága csaknem példátlan, mert a félsziget északi részében némely esorda 8—10 ezer daraból áll s szerzőnk előtt említtettek egy korjékét, kinek egymagának három esordában 30,000 darab iramszarvasa van. Egyébiránt a pásztorelet a korjékre kemény kötelességeket szab, mert bármily hidegek legyenek a sarkkörü éjjelek, 8—10 korjék állandóan a esordák körül örködik lándzsájával a farkasok ellen. Nagylelkű vendégszeretők még megható becsületességgel is párosul, mert sokszor megtörténik, hogy a korjékek szánkokon sietnek elutazott vendégeik után, hogy átadjanak nekik egy-egy náluk feledett kést, pipát vagy más csekélységet.

III.

(A hópuszta. Kúszó cédrus. E törpe fenyő fontossága. Pensinszki lakosai. A szibíriai hideg és orszere. Anadirsk. A hőmérő izzars esése. Csukcsok, hamatok, tunguzok, mandzsurok, gilyákok. A velünk nyelvre rokon jakutok, Wrangel „vascsoborói.” A szibíriai nyár. Szanyogok. Szibíriai éhínség. Halbtostó bankok.)

Güjjiginszke érkezve, Kennan itt nem sokáig időzhetett, mert paranesot kapott, a tartományt egészen az Anadir torkolatáig kikutatni. Ez utja igen keserves volt, mert a Malmofka-folyó és a pensinszki tengerből közt elterülő roppant hópuszta egészen elhagyatott vala. Az életnek sehol legkisebb jele sem látszott; sehol állat, fa, vagy bokor; mindenütt csak az ég és a hó. Éjjeiket 30 foku s ennél nagyobb hidegben, szabad ég alatt, szörzszakokba bujva kellett tölteniök. December vége felé átkelt a Hanovoi-hegyláncan s északnak megint a hópusztára szállott alá; itt látott először a növényországból egy különös teremtményt, melyet az oroszok *kedrenik*-nek, Wrangel pedig „kúszó cédrusnak” nevez; ez törpefenyő-faj, eso-

mós, könyökös és kacsaringós törzsszel, mely — miként az elhagyatott szőlőtő, — a földön tova kúszik, ágait azonban a havon keresztül függőlyesen kitolja. Télen át gyakran megtörténi, hogy a szánkó ily fenyűerdő fölött siklik tova, melyből nem látszik egyéb, mint itt-ott egy-egy ág, melynek zöld tülevelei átfúrták magukat a havon; ezen fenyű fehér és gyantadús fája úgy ég, mint a kanóc, s minthogy a vándor korjékek és csukesok egyetlen tüzelő szere, azért északkeleti Ázsia nagy részének teljesen lakatlannak kellene nélkülülnie. Kennan csak négy helyen talált oly magas fákat, mely táviridai póznáknak használható, s Pensinsz kig összesen csak három lakott helyet, a miért kétségbe kellett azon esnie, hogy ezen vidéken át valaha táviridai vonalt vezethessenek.

Maga Pensinsz néhány faházból és bőrsátorból álló kis helység; lakosai *meszénok* vagyis szabad orosz parasztok és *csuánok* vagyis oroszul beszélő benszülöttek. Hővizű források mellett feküdvén, itt a Pensina partjai szil-, nyír-, nyár-, fűz- és égerfákkal szegélyezvék.

Innen az év utolsó napján, 38° R. hőmérsék mellett indult tovább amerikai. Ily hideg is még könnyen eltűrhető, ha nincsen szél, szélben azonban 32° mellett és minden élő lénynek el kellene vesznie bűvhely nélkül. Hidegellen elkerülhetlen óvszer a kövér étkék élvezése; ezen kívül kimélnie kell az embernek erejét s kertülnie minden alkalmat, hogy meg ne izzadjon.

Utasunk végre Anadirszkba, a levégső orosz telepbe érkezett, hol a pópánál szállott meg. Amit térképeink Anadirszknak neveznek, az négy faluból: Pokorukovból, Psolkimból, Krepostból és Markovából áll. Ez utolsó a középső s ebben fekszik a templom és a pópa háza. A lakosság összes száma mintegy 200 főből áll. A kis faházak, hogy melegebbek legyenek, félig a földbe vannak ásva s legnagyobb részüket a hó egészen eltemeti. A csulacsok egy ízben föleggették a „várost” s az akkor a kozákokkal tartott jukaghírek és csuánok törzsét csaknem egészen kiirtották, az oroszokat

pedig elkergették. Mióta azonban a csukesok nekiadták magukat a dohány élvezésének, ismét béke honol; Anadirszk ismét fölépült s évenként nagy számban látogatják meg az iram-nomádok a gyarmatot, hogy állatbőreiket a nélkülözhetlenné vált dohányért becsereljék. Itt az Anadir partjai egész 16 mérföldnyire fölfelé sűrűn erdősök s a fák közt egész 18—20 hüvelyk átmérőjűeket is találhatni. Anadirszkben a tél igen kemény volt. Februárban a hőmérő tizenhat napig 32 fokon állott, nyolc napig 36-on, öt napig 40-en s egyszer 44-en. A hófok változása sokszor meglepő gyorsan történi, mert febr. 19-én reggel a hőmérő 36. R.

Kennan a népismében nem is bír kellő előismeretekkel, mégis figyelemre méltó, mit észleletei következtében Ázsia észak-keleti lakóiról mond. Az iram-csukesokat és a hozzájuk rokon korjékeket physikai hasonlóságuk miatt az északamerikai emberfaj törzseinek mondja. Egészen elítélnék tőlük az Ochoeski-tenger-melléki lamutok, kik az Amur-melléki, khinaikkal rokon tungúzokkal, madzsürokkal és giljákokkal képeznek egy csoportot. A lamutok és tungúzok közel állanak egymáshoz; mindkét törzs karesz és vézna testalkatu, hajzatuk sima és fekete, bajszuk, szakálluk nem nő; sötét olajszíntűek szemeik többé-kevésbé

rézsutos metszésűek. Mint-hogy férfiak és nők egyforma öltözetet viselnek, azért az idegen egymástól nem igen bírja őket megkülönböztetni. Ők is mint iram-nomádok s átrak alatt élnek, de sátorfákat nem cipelik magukkal, miként a korjékek, hanem pártájkon hagyják s új megállapodási helyükön vagy újakat vernek, vagy pedig azokat használják, melyeket más csapatok hagytak ott. A tungúzoknak csak apró, 2—300 darabból álló esordáik vannak, hanem ezeket a korjékeknél jobban használják föl, mert az iramot betanítják terhet hordozni, sőt nyereg alá is. A tungúzok szelid és megnyerő kedélyűek, ezért tehát könnyen le is igazíthatók. Az észak-ázsiaiak harmadik csoportját a *turkok* képezik s ezekhez tartoznak a *jakutok* is. Oroszok állítása szerint a Konstantinápolyból érkező török könnyen megérthető a Lena partján lakó jakutot. Mig a többi törzs kivesző félben van, az alatt a jakutok száma napról-napra növekszik. Wrangel nem hiába nevezi őket vasembereknek, mert észak-keleti Szibíria minden jakosa között a hideg ellen ők a legedzettebbek. Kennan 32 R. foknyi hidegben látott az utéan jakutokat álldogálni egy ingben, vállukra vetett bundában, s úgy nevetgéltek és csevegtek, mintha balzamos nyári levegő venné őket körül. E mellett igen szorgalmasak s ép úgy tudnak maguknak bárdal ablakot és ajtót, faházakat összetákolni, mint az oroszok, s a nehéz munkák végzéséhez

Doré illusztrált meséből: A farkas és a gyermek.

fokon állott a zérus alatt s 27 órával később csak 4 fokon.

Kennannak tudomására jutott, hogy az Anadir torkolatánál, 140 mérföldnyire Anadirszktól, honfitársai telelnek hóba ázott kunyhóban s rája várnak. Utak indult tehát most oda s a szibíriai tél tömegtelen kínozójával kellett küzdenie. Végre megtalálta honfitársainak kunyhóját, kikkel azután visszatért Anadirszkba.

Télen át ezen helyet számos csukes látogatta meg, kik mind maguktartásával, mind testalkatukkal kedvező benyomást gyakoroltak Kennanra; szerinte a csukesok az északamerikai vörösbőrűektől csak öltözetük által különböznek. Habár

széles, de a hideg ellen ők a legedzettebbek. Kennan 32 R. foknyi hidegben látott az utéan jakutokat álldogálni egy ingben, vállukra vetett bundában, s úgy nevetgéltek és csevegtek, mintha balzamos nyári levegő venné őket körül. E mellett igen szorgalmasak s ép úgy tudnak maguknak bárdal ablakot és ajtót, faházakat összetákolni, mint az oroszok, s a nehéz munkák végzéséhez

átalában sem tehetségük, sem akaratuk nem hiányzik.

Szerzőnk aprilisben megint visszatért Glujing-szkebe. A tavasz júniusban köszöntött be s alig tünt el a hó a földről, alig indult meg a jég a folyókon, miként a magas északon rendszeren történni szokott, a nyár azonnal minden tavasz nélkül állott be. A mezők egyszerre kiszökdültek s bokrok és fák, mintegy varázsütésre, tele lettek lombokkal.

Most már éjfél nyitott ablaknál lehetett olvasni. A nap és éj közötti szokott határ megszűnt. A leáldozott napnak az északi égen még ott volt vöröses fénye,

midőn sugárai nem sokára ismét előtűntek. Egyik nap a másikba olvadt át, anélkül hogy teljes sötétség lépett volna közéjük.

Megjelentek azután a vándormadarak is, de közöttük csak egyetlen énekes, az oroszok *tetir*-je. Hanem az állati élet még más alakban is fölbredt, hogy pokollá tegye a szibíriai nyarat, s hogy mindenki a tél visszatérte után sohajtozzék.

Julius 10-ikén mutatkoztak az első szunyogok, melyek egy álló hónapig aug. 10-dikeig vérszopó dühvel kínoztak minden élő állatot. Az ebek és szarvasmarhák veszettül futkostak idestova s a tanyatűzek legsűrűbb füstjébe tolongtak. Hy időtűban háló nélkül nem lehet a szabadban járni, s még így is hozzá férnek az emberhez a szunyogok. Élvezhető időszak Szibíriában csak az ős.

A következő télen Kennan az észak-ázsiai életnek egy másik jelenségével ismerkedett meg. A halak ismeretlen okból ívás idejeker nem húzódtak fel az Anadiron, minek következtében Anadirszkban borzasztó éhínség tört ki. Mivel az ebek is éhen veszttek, a lakosság nem menekülhetett szánkókon más telepítvényekre, hanem a legközelebbi csukés hordákat látogatta meg. Ha ily esetekben a nomád népek nem segítenének iramszarvasikkal, a csak halászatból élő lakosságnak régen ki kellett volna vesznie, s Kamcsatkában a népség esökkenésének főoka csakugyan a gyakori éhínség. Midőn Kennan következő télen Anadirszk

azelőtt vig népecskéjét meglátogatta, Pokorukodot és Ptokint teljesen elhagyottan találta, Marokolában pedig már csak egy pár család lézengett a legnagyobb nyomorban. Minden három-négy évben ismétlődik azon tünemény, hogy a halak fölfelé húzása majd ezen, majd azon folyóban kimarad. Hanem a baj főoka legkivált a lakosság gondtalanságában rejlik, mert minden évben annyi hal rothad és romlik meg, hogy az egész lakosság két évre szerezhetne be belőlük készletet; lustaságból azonban épen csak annyi hal beszerzéséről gondoskodnak, a mennyi a legközelebbi halszűretig elegendő.

Végül még megjegyezhetjük, hogy sikerülvén az atlanti huzal lerakása, felhagytak az oroszok és amerikaiak azon tervvel, miként Amerikát Szibírián át kössék össze távirtdai vonallal.

Közli: **Szokolj Viktor.**

Doré mese-illusztrációból.

A genialis francia illusztrátor képei közül már többfelét volt alkalmunk bemutatni, részint a Bibliából, részint spanyolországi képeiből. Ez alkalommal kettőt mese-illusztrációból mutatunk be, azon óhajttással, hogy bárcsak a Kisfaludy-

Társaság kiadásában már legközelebb megjelenő „Népköltési gyűjtemény” meséi festőink figyelmét ki ne kerülnek.

A mese, melyet a két rajz illusztrál, következő:

Volt egyszer egy kis leány, kit anyja is, nagyanyja is nagyon szerettek. Elküldte pedig egy ízben az anyja a nagymamához, mondván a gyermeknek: „Nesze ez a lepény, meg ez a bögre és vidd el beteg nagymamának. De jól vigyázz, ne hogy eltörd a bögrét, és ne hogy kivegyék kezedből a lepényt, mert akkor a nagymamának nem lesz mit enni. Szóba se áll senkivel, ne hogy elkéss.”

A kis leány utnak indult, mert a nagymama az erdőn túl lakott. Hát az erdőben egy furesa lompos állattal találkozik, melyet a gyermek még sosem látott. Pedig farkas volt, s már jó előre csattog-

Doré illusztrált meséből: A farkas a nagymamánál.

Ezért az oroszok Ázsia más északkeleti gyarmataiban „halbiztosító-társulatokat” alapítottak az éhínség meggátolására. Ezek kényszerítik a lakosságot, hogy zsákányaik tizedrészét szolgáltatassák be raktárakba, melyek éhség idején megnyitvatnak s melyekben ilyenkor „kölesönkép,” a jövő évig mindenki kaphat halat. Kolymszkban, a Kolymának a Jegestengerbe való ömlésétől nem messze, az első ily kísérlet fényesen sikerült. Ezen biztosító-társaság az odaváló lakosságot már két inséges évben segítette ki s 1867-ben a kolymai bank kincse készletben 300,000 db halból állott, mely azóta évenként 30,000 darabbal szaporodott.

tatta fogát. „Jaj be jó, gyöngé falat ez a leány, — gondolta magában. — Hanem mégis megkérdelem előbb, hová megy, hát ha mégis másik falatra is útbá igazít.” A mint gondolta, úgy tett: beszédbe eredt a kis leánynyal, a ki elmondta, hogy enni visz a nagymamának, ki az erdőszélben lakik s most épen beteg. Ez elégséges volt a farkas komának, a ki most már épen föl akarta falni a gyermeket, midőn hirtelen egy vadászt pillant meg. Usgyé! vedd el magad, a farkas elfutott. Hanem volt esze, s arra futott, merre a kis leány mondta, hogy a nagymama lakik. Meg is érkezett oda szerencsésen.

Illedelmesen zörgetett az ajtón, mire a nagymama kérdezte, hogy ki az? A farkas a kis leány hangját utánozta, s azt mondta, hogy enni hozott. „No, hát nyomd meg a kilincset, s akkor kinyílik az ajtó, mert én ki nem nyithatom, olyan gyöngye vagyok.” A mint hallotta, úgy is tett a farkas. Szegény nagymamának ideje se volt, hogy megijedjen, mert a farkas szó nélkül fölfalta, aztán kapta magát, felöltözött a nagymama ruhájába, föltette fejkötőjét is, és úgy várt a kis leányra.

Megis jött az, s furesán nézett a nagymamára. Végre meg nem állhatta, hogy így ne szóljon: „Jaj, nagymama, be nagy füled van.” — „Azért van, hogy jobban megértselek.” — „Jaj, nagymama, miféle nagy szemed van?” — „Hogy jobban lássalak.” — „Jaj, nagymama, micsoda nagy kezud van?” — „Hogy jobban megölehesselek.” — „Jaj, nagymama, micsoda irtóztató nagy szádu van?” — „Hogy könnyebben fölfalhasalak.” És abban a szempillantásban fölfalta.

A nagy lakzi után elnyomta az álm a farkast és lefeküdt az ágyba. Csakhogy a vadász kereste ám ő kemét, s a mint a nagymama kunyhója előtt elmegy, hallván a furesa hortyogást, benyitott az ajtón. Rögtön fölismerte a farkast, de nem merte agyonlőni, mint hogy észrevette, hogy megette az öreg asszonyt. Mit volt mit tennie, elő vett egy ollót, s hirtelen fölvágta a farkas gyomrát.

A kis leány azonnal kiugrott, s a nagymama is kivergődött. Ennek a vadász nagyon megörült, aztán a farkasnak is szép bundája volt.

A nagymama pedig megette a lepényt, a kis leány meg fölfogadta, hogy nem áll szóba többé ismeretlen emberekkel és nem mond el nekik semmit.

Magyar alföldi népszokások.

(Vége.)

Midőn eljön a temetés órája, a pap, kántor és a deákgyerekek elmennek a halottnak végtisztességet tenni. A pap és kántor az udvar közepén föllállított sátor alatt ülnek, az éneklőgyermeknek körülöttük körbe állva énekelnek; a halotti közönség pedig az udvaron készített deszka padokon foglal helyet; a rokonok, köztük a férfiak hajdon fejjel ott állanak a koporsó körül. Midőn a pap elpredikálta s a kántor énekelte a halottat, és így vége a gyász-tiszteletnek: a koporsót fölteszik a halálkocsira s elindulnak vele a temetőbe. Elöl mennek az éneklőgyerekek, utánuk a kántor a funerátorral, vagyis bejáróval; katolikus részen a pap is kikiséri a halottat; ezek után, ha a halott mesterember volt, következnak a cél tagjai, utánuk a gyógyszeres, melyet a rokonok és jó barátok követnek; ezek után a többi halott-kísérők, legvégül nyúlnak el hosszú sorban a kocsik, kivált ha a megboldogult jómódu volt, harminc-negyven is egy sorjában; a legvégső kocsin vannak a kapák, *fűtővalófa* (fejtől való fa, fejfá) és többkevesebb gyermek. — Hajdanában a koporsót, ha fiatal volt a halott, szent Mihály lován, ha korosabb, rudakon vitték és viszik még ma is több helyt; emlékezem, hogy egykor egy nagy kövér embert tizenhat férfi rudakon emelt felszárig érő sárban.

Mikor a sírhoz érnek a halottal, az az asszony-nép úgy téri egymást, hogy közelebb jusson a sír szájához! Egyik is, másik is egy-egy darabka göröngyöt vet a sírba, mert hát a ki ezt teszi, annak nem zsihbad el a keze soha. Némelyik, ha már volt a sírnek lakója, a sírásótól egy darabka rongyot kér a régebben eltemetett halott szemfedeléből, mert az az ijedségről, megtörve, vízben vagy pálinkában megíva, nagyon hasznos; vagy pedig koporsószeget kér, mert ha a folyós fület avval piszkálják, hát meggyógyul. — Öreg embe- rektől hallottam, hogy még a mult század utólján az, a mit a székelekről Bód Péter följegyzett, miszerint a sírba, mielőtt a koporsót leeresztették, háromszor bele löttek, — Hód-Mező-Vásárhelyen

is divatozott. Kérdeztem az aggyasztóktól, hogy mire való volt az, de azt a feleletet kaptam: „Gyermekek voltunk még akkor, nem sok gondunk volt rá.”

Azután bele eresztik a koporsót a sírba; a halott legközelebbi rokonai, mint felesége, leánya vagy szülei, oda állanak a sír szélére fejtől s ott sírnak-rínak keservesen; kettő-három is ráborul a fejfára vagy egymás keblére s úgy zokognak. Kevés idő múlva oda van minden, csak egy fekete fejfá és egy kis ujjonnan hányt sírdomb jelöli a kedves hamvakat. A fejfára olykor csak a halott nevének kezdő betűit és a halálórási évet vágják föl, sőt néha még ennyit se, hanem előveszik a *billegvasat* s azt sütik rá, mások meg ezt vágatják rá:

A. B. F. R. A.

(A boldog föltámadás reménye alatt.)

Itt nyugszik N. N. Élt ** évet. Meghalt 18**-ik év Május *-dik napján.

A kisé jobb módúak pedig, kik nagyobb fejtát szoktak tenni, verset vágatnak rá; inhol egy pár a sok közül:

M. F. A. H.

(Megfízett a halálnak.)

Mint nyílt virág, mint a pára
Elmúltan az Úr szavára,
Konez Juliánna volt nevem,
Harminc tavasz nyílt felettem.

Varga Sándor hív férjemmel
Tizenégy évet töltöt el,
De már a halál szavára
Elszakadt szerelmünk láncza.

Jó fiamat, szüleit,
Rokonimat, testvérimet
Bizom az eget Urára,
Mig jönnek e jobb hazába.

Meghalt stb.

Ime itt egy másik:

A. B. F. R. A.

Nagy László Anna itt nyugszik
E sötét sír gyomrában,
Gyermek-ágyában aluszik
Gyászos koporsójában.

Számlált harmincegy esztendőt,
Felét a hitvesével
Házasságban eltöltött
Olász Mihály férjével.

Az istenne bizza párját
Kedves jó gyermekét:
Jánost és Juliánát,
Megöszült jó szüleit.

Testvére't, rokonjait
Bizza az ég urára,
Szomszédait, komájait
Mig jutnak végórára.

Meghalt stb.

Midőn aztán a sír egészen be van huzva, a kesergőket vizsgáltnak kezdik.

— Hagyják el a kigyelmetek! nem ér már az a síratás semmit; jó helyt van már az; nem bajlódik az többet ebbe a rozsz villágba; nem kell azt már síratni, megszabadult már az mindentől stb.

Azután a rokonok mind azokat, kik a halottat kikisérték, elhajtják a torba, még olykor erővel is.

— Hát komám uram! aztán tudja, hogy merre van a ház, oszi' oda kell menni!

— Ugy ám, komám uram! de sietnék ki a tanyára, mert nagyon sok a dögöm.

— Eh! majd megtalálja azt máskor is, ennek most van az ideje; — azt már csak nem teszi, hogy el ne jöjjön. A volna még csak a szép!

Azzal komám uramat felültetik a kocsira s akár akarja, akár nem, viszik a torba.

Azután megy máshoz.

— Szomszéd uram! aztán eljőjön ám!

— Lesznek ott énnálam nélkül elegen.

— Hát szomszéd urammal meg többen leszünk; — nagyon meghatragom, ha el nem jön!

Ilyenképen aztán elhajtják a többieket is.

Régebben szokásban volt az is, némelyek még ma is gyakorolják, hogy mikor a temetésről haza értek, a megszomorodott család minden tagja öklét háromszor az ereszbe ütötte, hogy a halott lelke éjfélenként haza ne járjon. Ugyancsak azt is mondják némelyek, hogy a halottat nem kell igen nagyon síratni, mert akkor is haza jár a lelke.

Az eltakarítás, kivált az öreg halottaknál, igen sokba kerül; a kis vagyont mi sem lincázza meg jobban, mint a pompás temetés. A megszokottól pedig eltérni vajmi bajos, mert akkor nagyon hamar megszökik az embert, hogy olyan fősvény, hogy még a *tisztesseges* eltakarításért is sajnálja a pénzt, pedig úgy se költ többször arra a szegény megboldogultra. A halottnak harangoztatnak reggel templom után, délben tizenkét órakor, este öt-hat órakor, midőn a pap elindul a halottasházhoz és végre azon idő alatt, míg a testet a temetőbe viszik, mely kiharangozás nevet visel; amazok közül vagy a déli vagy az esteli pompát el szokták olykor hagyni, hanem a ki a kiharangoztatást elhagyja, az már szegényebb a templom egeréncél. Általában annyi a költsézés a sok mindenféle külsőségre, hogy egy szegény sorsu öreg halott temetésére 150—200 forint, egy jobb módúra 5—600 forint nagyon elmegy.

Midőn haza érnek a temetőből a halottas házhoz, akkorra már nagyban tálnak. Igen bizony! mert a temetés után *tor* szoktak csapni szegény-nél úgy, mint a leggazdagabbnál; mert ilyen alkalomkor akárki is, ha van valahol a lelke körül egy-két krajeár, odábbad rajta, ha nines, kér mástól, hanem a tor el nem maradhat. Abból a jó silli-levesből, zsíros tor-kásából; hisz egy némely ember jól sem lakik, ha tor-kását nem ehet, meg a mindennél jobb paprikáshúsból, — mert a torra vagy három-négy juhót, vagy egy marhát vágnak, — úgy meg lehet főzödni két oldalra, hogy na! Hogy is ne! hisz annyi az étel, hogy a Tiszát el lehetne véle rekeszteni. Mikor aztán jól laktak, ugyancsak hozzálátanak ám a kulacsához meg a mihókhoz. Ilyenkor egyik vagy másik feláll és elkezdi:

— Az isten nyugosztalja meg a kigyelmetek halottját a halóföldjében, lelkét fogadja be szent országába! A megszomorodott szívű feleeknek esepetessen az ur gyógyító balsamot vérző sebeikre! Minket pedig szent lelke által készitgessen a jövőendő esendes kimulására!

Azután felhajtja a kulacsot s iszik; utána feláll másik, harmadik, — mindegyik elmondja a maga mondókáját s isznak. — Hanem a szegényekről sem feledkeznek ám el, hisz annyi van az isten teremtette ott a ház előtt, hogy alig lehet tölük járn; rá is parancsol egyik vagy másik rokon a szakácsnéra, hogy jól kell őket tartani, hogy ne panaszkodhassanak. — A torozók aztán elbeszélgetnek, elpityizálgatnak késő estig is, néha négy-öt akó borknak is a torkára hágnak; mikor egynémelyik szomszéd uram vagy komám uram a torból hazafelé ballag, hát — egészen nyakba van.

Török Károly.

Adatok a zongora történetéhez.

I.

Ámbár a zongora különféle alakzatai és alkatrészei általában ismeretesek, de ép oly kevésbé lesz a zongora történetéről tudomásunk, jelesen azon korszakokról, melyeken átmenve jelenlegi alakját nyerte s a művelt körökben mostani előkelő állását elfoglalta.

Ki tudja, hogy a zongora még alig százötven év előtt nagyon is szűk hatáskörben mozogva, oly kis hangszer volt, mely szerény alakjában kevésbé kívánkozhatott a sokat igénylő s már az azon kor kívánalmainak is alig megfelelő helyzetében a nyilvánosság küzdterére? S hogy továbbá, míg jelenleg a világ minden részében, hova a műveltség s a szellemiek iránti finomabb fogékonyság

utat talált, díszes helyet foglal el, ép úgy az egyszerű polgár szobáiban, mint a hatalmasoknak ragyogó dísztermeiben; az alatt gyártásának az ipar mezején megmérhetlen tágas mezeje nyílt, mert csak Londonban magában mintegy 250 gyár évenként körülbelül 25 ezer darabot készít.

A zongorák ősatyja tulajdonképp a monochord (egy-hurok), melynek föltalálója arezzozi Guido benedekszerzetrendű barát, ki a tizenegyedik században élt. Ezen monochord két—négy láb hosszú, körülbelül három hüvelyk széles egyenesre gyaltul deszkából állott, melyre mozgékony rudacsokra alkalmazva, egy sodronyhúr volt kifesztítve, melyet ujjal pengettek; e hangszer (ha mondható annak) esupán csak hangvillaként használtatott az éneknél. Azon kellemetlenség folytán azonban, mely szerint a rudacska ide s tova mozgott, más hang nyerhetőe tekintetéből azon gondolatra jöttek, miszerint jó volna több, különféle magasságú hangfokra feszített sodronyokat egymás mellé alkalmazni. Később pedig fabillentyűket (claves) alkalmaztak a sodronyok alá, melyeknek egyik vége kis, fölfelé álló réz- vagy vasfogakkal, ugynevezett érintőkkel (tangentes) volt ellátva, s oly módon megerősítve, hogy a billentyűk lenyomásakor a húr érintették s a hang így idéztetett elő; ezután lassankint a hurok és billentyűk száma bővítettett legközelebb huszra, ezen egész pedig szekrénybe foglaltatván, létesült a zongora! Ezen alakjában ugyan már a XII. vagy XIII. században létezett. Mind a mellett a monochord nevet még tovább is megtartotta, de az alkalmazott billentyűkről (clavis) Clavichord (clavis és chorda, innen Klavier) nevezet is nyert. Azonban természetesen minden tekintetben még ez is igen egyszerű hangszer volt. A husz húr kettőnek kivételével, melyek a kis és beckett B-t képviselték, C után a diaton-hangsor szerint voltak hangolva, az ezek között fekvő félhangok pedig a billentyűk erősebb megütése által idéztettek elő, hol még azon baj mellé, mely szerint ily módon soha sem sikerült valamely szép tiszta hang nyerése, még az is járult, hogy a hurok a túlfeszített erőnek meg nem felelhetvén, elszakadtak, sőt a hangoknak valamely dallam előadása alkalmával előidézése is sokkal nagyobb gyorsaságot igényelt, semhogy a játszó képes lett volna az időt meghatározni, vajjon mikor szükséges erősebben megütni a billentyűt: egyszóval az a kívánalmakat ki nem elégíthette. Ezen baj kikerülése végett tehát minden húr alá még egy második billentyűt alkalmaztak, melynek kalapácsa a húr más helyen ütven, hangzó részét minél kisebb részre szorította. De az eddigi hangkörön még túl is emelkedtek, úgy hogy az a XVI. században már három octávát (E. től a beckett A-ig) foglalt magában. Ezen évszázad közepe táján pedig a clavicord vagyis zongora terjedése oly hatalmas lendületet nyert, hogy a bajor hercegi udvarnál alkalmazott Orlando di Lasso karmester legtöbb zeneművét nemesak annak kísérletében adta elő, hanem még egyéb kisebb hangszerek is használtattak a zongora mellett. Tetemes javítások- és módosításokon ment át 1725-ben, melyeknek eszközlője craillsheimi Faber Dániel organista volt, ki az eddig nagyon is alkalmatlan módon előidézett félhangok tekintetében a dolgot oly változtatást tén, hogy a félhangokra nézve tulajdon és külön hurokat feszített és alkalmazott fel, valamint a félhangok ütéséhez szükséges billentyűkkel is ellátta. Ő volt továbbá az első, ki az eddig szokásban volt egy húr mellé, a hang erősítése tekintetéből még egy másikat is húzott. Legnagyobb tekintélyre vergődött azonban a zongora készítése s javítása körül a XVIII. század elején a lengyel királyi és szász-választó fejedelmi udvari főorgonakészítő, freibergi Silbermann Gottfried, kinek hangszerei Európaszerte nevezetesek voltak.

II.

Francia vagy Angolországban készített zongoráról a XVIII. század elejéig még mi nevezetesség sem tudott el. Itt azonban a Silbermann-féle készítmények mellett (melyeket ott akkor nem Clavicord, hanem Harpsichord névvel illettek) Rukers János és fia antwerpeni András készítményei vtvak ki nagy tekintélyt. Ez utóbbiak zongorái nagy keletnek örvendettek különösen, aranyalap pazarul ellátott készítményeik s a legjelesebb művészek festményeit magukon hordó zongoraszekrény miatt. Később midőn a harpsichordok, az ugynevezett fortepianook divatbajjotte folytán háttérbe szorítottak, a Rukers féle hangszerek nem vesztették el még sem becsüket, mivel szétszedett és a leggyönyörűbb festményekkel ellátott deszkadarabjai mint önálló műdarabok nagy tekintélyben részesültek és felette drágán fizetettek. A clavicord külseje hasonlított a nálunk mainap divatozó ilyféle hangszerekhez, négyyszög tábla alakban; a szekrény, öt lábbal ellátva, többnyire fenyőfából készült, hosszúsága mintegy hat láb lehetett, szélessége sem egészen két láb s magassága hét nyolc hüvelyk (a tulajdonképeni hangszekrényé). Az előidézett hangok erősek voltak ugyan, de fölötté lágyak, gyöngédek, lehetne mondani ábrándosak. A XVIII. század utolsójában elterjedésük általánossá vált. Azért mondja Schubert Dániel a „hang aestheticája“ című művében: „a zongorán most mindenki játszik, dalol, dudol, énekel kísérletében a nemes, nem nemes; az asszony, a férfi, gyermek, leány; ez most a jó nevelési rendszer kiegészítő részét képezi“ stb.

Időközben a clavicord mellett egy más hangszer század alakban nőtt ki magát, mely amannak lassanként hatalmas s győztes vetélytársa lön, és ez volt az ugynevezett cembal, clavicembal, clavecin. Ez ugyanis hurjainak hosszúsága, ennek folytán pedig nagyobb és erősebb hangzata miatt csakhamar túlszárnyalta az eddigi ezirányban készült hangszereket, és rövid idő múlva közkedvesség s kitünő keletnek örvendve, tapsviharak között fogadtatott. E hangszeren 1548. évben Zarlino Guiseppa, a szent Márkusról nevezett egyház karmestere Velencében, tetemes változtatásokat tett. A hang nem oly módon idéztetett elő, mint más zongoráknál, hanem kis, fogas érintőknek a húr szaggatása által; ezen fogak első időben varjutollakból voltak készítve, később pedig valamely érc- és végre borból. Zarlino Guiseppén kívül ezirányban még kitűntek a XVIII. század első felében: Piechbeck Londonban, jelesen az által, hogy harsónákat alkalmazott rája, mi általános feltűnést okozott; anspachi Wilef a varjutollak helyett, melyek az elkopásnak nagyon is alá voltak vetve, érebb készítményeket alkalmazott; Wagner testvérek Schmiedefelsben egy lábitó alkalmazása által szereztek nagy nevet. A XVIII. század második felében pedig: Pascal Tasein Párisban, az érintőknek száraz borból való készítése által, minék folytán a hang gyöngített; Gerai Frigyes a hangmozgás fölfedezése által tüntek ki, úgy nemkülönb mainzi Milchmaier; londoni Mercia leginkább a harsóna és dobszó utánzása- és alkalmazásának föltalálása által; Hopkinson Londonban és Oosterlein Berlinben.

Mindezen javítások dacára (melyek azonban alig voltak egyebek, mint e hangszer természetével hanyatthomlok ellenkező játékok) és azon némely jó tulajdonságai dacára, melyek némileg a clavicord fölé helyezték, a folyvást emelkedő igények kielégítésére nem vala képes. Hangja, bár átható és éles, mégis minden szépség s tisztaság nélküli. Ezen hiány pedig már azon okból is, mely szerint a hurok nagyon gyérek voltak, érezhetőleg kitűnt, úgy nemkülönb a tollból készült érintőknek a hurokra való csekély hatásában is különösen mutatkozott. Először is a fölötté megrogzött egyhangúságban szenvedtek e hangszerek, minék folytán a gyöngédebb hangváltozatok elérhetők voltak ugyan, azonban élesebb megkülönböztetésekről, mint az ellentét az erős (forte) és lágy (piano) hang között, szó sem lehetett.

Vége ezen bajok hosszabb ideig megkísérlett elhárítására Schröter Gottlieb Kristóf nordhauseni organista (szül. 1699. aug. 10-én Hohensteinben, meghalt 1782. november hóban Nordhausenben) huzamosbb éveken át észlelt tapasztalásai folytán rájött, miszerint az eddigi zongoraszereszek gépi (mechanical) része alig képezheti a javítás tárgyát, s hogy tehát a hang előidézése egészen más módot kell feltalálni. Ennek eredménye lön, hogy az eddig alkalmazott érintők (tangentes) helyébe kis kalapácsokat ékel be, melyek száraz borból voltak ellátva, s oly szerkezettel bírtak, hogy kívánásig szerint erősebben vagy halkabban ütethettek a kifeszített hurokra, minék folytán erősebb vagy lágyabb hang idézhető elő. Ezen hangszert ő tehát, az említett tulajdonságoknál fogva, *Fortepiano* vagy *Pianoforte* nevezettel illette. Ily módon a hang hasonlíthatlanul erősebb volt, mert ezáltal nemesak szélesebb átpont volt elérhető, hanem a hurok is erősebb sodronyból voltak alkalmazhatók. Ezen szerencsés ötletre őt a lengyel fejedelmi udvarnál alkalmazott Hebenstreit Pantaleon által a XVII. század vége felé feltalált cimbalomszerű hangszernél alkalmazott cimbalom-verőkalapácsok szemlélése hozta, de nem kevésbbé volt rá behatással Hebenstreit művészete is, melylyel nemesak Német, de Francia- és Olaszországban is több babért aratott. Schröter tehát ezen kalapácsolási elméletet a zongorára átvive alkalmazta, s ennek folytán már a mainap olyannyira tökélyesített eszmének alapítójául tekintendő.

Az 1721. évben ily módon készített két különböző, még 1717-ben feltalált hangszert tett megvizsgálás végett a drezdai udvar elő. Ettől azonban mivel sem gyámolítottván s műve tekintetbe s figyelembe nem vétvén, saját vagyoni körülményei mostolhasága folytán pedig az általa javított rendszer kivételre képtelen levén, kénytelen volt a dolgot a már említett Silbermannak átengedni, ki is 1726-ban a Schröter-féle gépezet tökéletesbítése alatt az első fortepiano-t készítette. A Silbermann-féle fortepiano, különösen azon körülmény folytán, mely szerint az általa készített hangszerek megvásárlását Nagy Frigyes megparancsolta, s rövid idő alatt potsdami palotáját tizenöt ilyen díszítette is, — nagy kelendőségnek örvendettek. Ezen tizenöt darab fortepiano-on Bach Sebestyén János művész, midőn 1747-ben Nagy Frigyes udvaránál megfordult, a király és környezete gyönyörűségére kitünően rögtönzött dallamokat játszott.

Beliczay Elek.

A londoni nemzetközi kiállítás.

„Nem lehet kétségbe vonni, hogy a kiállítás, vagy általánosságban mondva: a minden téren való nyilvánosság, századunk kiváló jellege. A kereskedelmi haladás és siker az ipar terén mai nap csak a legnagyobb nyilvánosság és terjesztés által érhető el, és a hirdetés majdnem rendes szükségletté vált. Ma már mindnyájan elismerjük az alapeszmét, mely annál inkább elterjedhet, mivel azt mindinkább elősegíti a gőzerő és távirala általánossá léte. A mint Mr. Hollingshead előadásából tudjuk, Anglia még 1828-ban nem volt megérve ez eszme fölfogására, és az akkori kísérlet nem is sikerült. Csak 1851-gyel kezdődött a kiállítások korszaka. Helybeli vagy nemzeti kiállítások nem vezetnek célra, és esupán a különféle nemzetek műveivel való összehasonlítás által érhető el a kívánt eredmény.“

E sorok az angol kiállítási biztos exposséja után vannak írva, melyet a jelenlegi londoni nemzetközi kiállításról írt. Hogy igaz szavak, mindenki belátja. Egyébiránt a kiállítások fontosságát ma már fölösleges bizonyítgatni. Mindenütt és mindenki átlátta azt. Angliáé a kezdeményezés, hogy a béke ezen tornáit divatba hozta, s mindent ekövet fontossága igazolására.

A jelenlegi nemzetközi kiállítás május elsőjén nyílt meg, s kiválólag iparcikkre, s művészi tárgyakra rendezték. A nyers termények ezuttal ki vannak zárva. A kiállítás több évi tartamu lesz, s folyton tárva tartja terméit az ipar és művészet terén történő mozgalmaknak.

E pillanatban még bajos teljes képet adni a kiállításból, miután csak egy része van rendezve (leginkább a festmények), mert az európai események nagyon zavarólag hatottak. Németországban ugyanis a vasutak hadiszerek és csapatok szállításával lévén elfoglalva, másrészt pedig a németek kezét a háboru is megkötve, a legtöbb küldemény későn érkezett.

Dacára azonban, hogy egy hadjárat minden képzelhető nyomora sújtotta Franciaországot, mégis övé a kiállítás pálmája. A kimondhatlan szerencsétlenség közepette is 8000 font sterlinget fordított arra, hogy a kiállításon külön esernoka legyen. Ő az egyetlen állam, mely külön osztályban tárja ki gazdagságát, az izlés megkapó cikkeit, s az ipar keresett gyártmányait. Németországot össze sem lehet vele hasonlítani.

A megnyitás máj. 1-én az angol trónörökös, az uralkodóház tagjai s az összes diplomaciai világ

lik üdítő balzsamjukat. A legszebb azaleákat, aloëkat, s buja növényeket látunk itt, melyeket a híres „Lane and Sons” kertészeti cég állított ki. A virág és konyhakertészet meglepő fejlettségével ismerkedünk meg e helyen.

Az egész egy bájos park, melynek közepén India kevélykedik fa- és elefántesont faragványai-val, madarainak ékes tollával, szőnyegekkel, shwálokkal, himzésekkal stb.

A képesarnok mellett van az esztérgás cikkek és butorok raktára.

Természetesen minden olvasó azt kérdezi: hogyan van képviselve Magyarország? A felelet az, hogy jobban, mint a párisi világtárláton, noha még sem egészen úgy, mint kélnék tőlünk. Mindazonáltal figyelemre méltók vagyunk.

Becsületünkre válnak a taneszközök és tankönyvek, melyek oly tekintélyes halmazt képeznek, hogy talán jobb fogalmat nyújtanak tanügyi állapotainkról, mint a hogy azok valóban vannak. A nyomtatványok dolgában is szép esemőt állítottunk ki, nevezetesen az Akadémia, Kisfaludy-Társaság és Athenaeum kiadványaiból; ezenkívül ott van egy-egy példány minden lapból és folyóiratunkból.

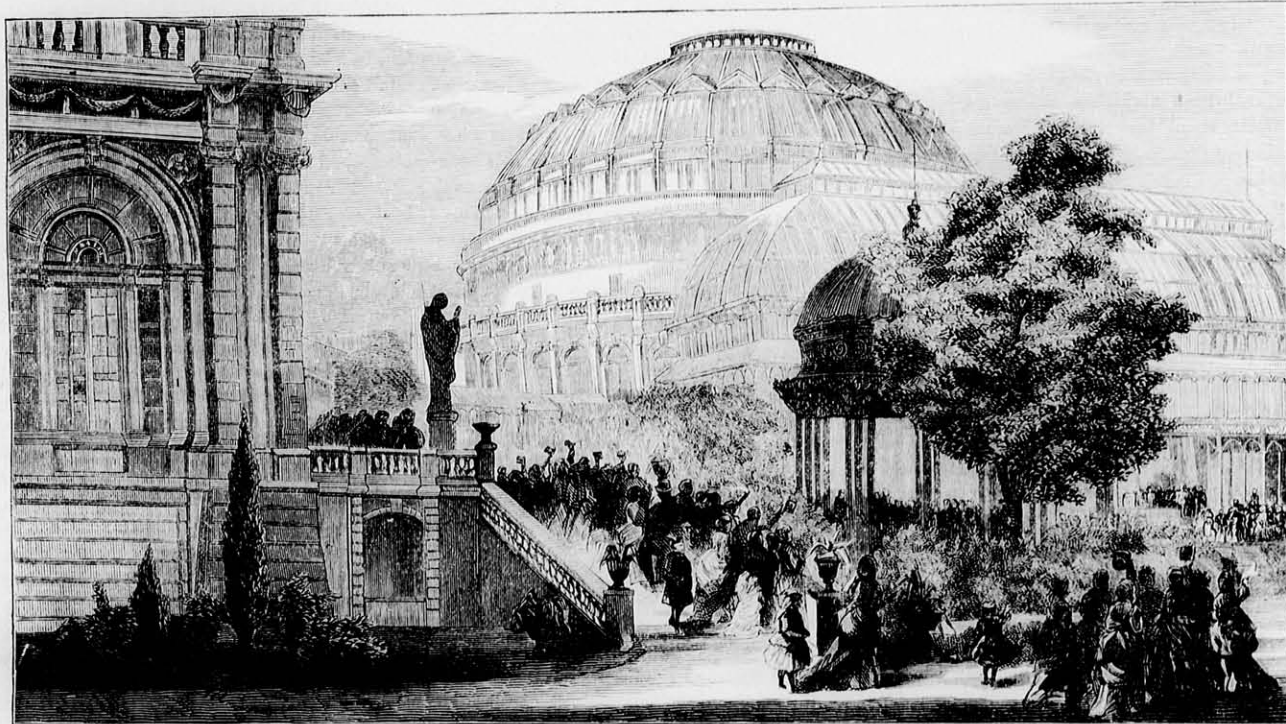
Festőinkre azonban azt mondhatjuk, hogy nem tettek ki magukért. Látunk képeket Than, Lotz, Brodszky, Orlay, Molnár és Országh esetjei után. Szobrászatunk nincs, mert Kuglertől Liszt mellé szobra csak azért érdekes, mivel egy nagy zenészt ábrázol.

Feltűnő a sok finom gyártmány, mely kézműzetünket képviseli. Ezekben oly sok izlés van, hogy a műértő angolok meg-megesővállják fejüket, látván, hogy az oly országból való, melyet Angliában csak úgy ismernek, hogy Kossuth is onnan való.

E lapoknak bizonyosan lesz még alkalma bővebben is megemlékezni a londoni kiállításról.

Amerikai fehér darvak.

Állatkertünk egyik lakó-faját mutatjuk be. Észak-Amerika fehér darva évenként végig vándorolja az egész tengertüli szárazföldet a Mackenzie- és Baffinöböltől kezdve egészen a Kis-Antilláikig. Költeni a magas északon szokott, fészket — miként az európai darú — valamely moesár közepén, magasb kákacsomó tetejére rak-

A londoni nemzetközi kiállítás palotája. (A megnyitáskor.)

jelenlétében történt meg, nem magában a szorosan vett kiállítási esernokban, hanem az ahhoz esatolt porticultural garden nagy üvegházában.

Tegyük egy rövid szemlét a kiállítási esernokban, melynek képét mai számunk közli.

Még mindenütt nyalábolnak, szekrényeket bon-tanak, hangzik a kalapácsok kottogása, de azért már nagy tömeg hullámszik mindenfelé.

Legnagyobb hely van szánya a festményeknek és szobroknak. Ezek esarnokai felülről kapják a világitást. Míg a falakon a festmények vannak fölaggatva, a közepén a szobrok állanak. Föltűnik a szobrok közt több tarka márványból faragott, a mi most divatos Franciaországban. Ugyanis többféle színes márványt válogatnak össze s a megfelelő színek szerint alkalmazzák a fejhez, ruházathoz, stb.

Innen azon termekbe juthatunk, hol a porcelán, terracotta s általában az agyag-művek vannak csoportosítva. Jól esik látnunk, hogy a magyarországi herendi porcellángyár készítményeit mennyin nézik, vizsgálják, mert ezekkel eskis a japáni s kínai gyártmányok versenyezhetnek.

Menjünk az „indiai esernokba”. Ez még most a legérdekesb pont, s pompás déli növények lehel-

Továbbá vannak díszes albumok, mint a könyvkötés művei, még pedig izlésteljések, figyelmet keltők, úgy hogy a kiállítás számtalan pompás darabja közt is számot tesznek. Leginkább a Posner és Mangold által készített albumok a föltűnők. Ezeken bronz- és türkiz-éktímenyek vannak, s dísz tekintetében ritkítják párukat.

A gácsi és losonci posztógyár kelméi tartósságuk és egyenletességük által tűnnek föl. Látható hófehér, selyem puha gypaju is, mely a merinók után a legszebb.

Kézműveseink butorai, faragványai szintén arra mutatnak, hogy vannak iparosaink, kik lépést tudnak haladni a külfölddel.

A kiállított fényképek közt a micinkek a legelső közül valók. Borsos csak két darabot állított ki, de mindkettő kiváló szép. Egyik igen nagy alakban a lánchidat ábrázolja a pesti dunaparti paloták egy részével. Már maga a lánchid impozáns alakja is minden szemet leköt, a tiszta kép pedig minden igényt kielégít. A másik darab színezett arekép, ugynevezett chromafotográfia, s ez oly lágy, oly élénk, hogy a franciákét is fölülmulja. Streliszky areképei szintén szépek, valamint a debreceni Gondy és Egei cég fényképei.

ván oly módon, hogy a him- és nőstény egymást felváltva, állva költessen azon.

Ha a darú-fiókok annyira megizmosodtak, hogy kibírják a tartós repülést, akkor megkezdik dél-felé való vándorlásukat. Midőn az „indiai nyár vége felé közeledik s a zord októberi viharok erdőt-mezőt megfosztanak lomb- és levélkesség-től; midőn a különben esöndes vizeket vad ludak, kacsák és hattyúk vándor-esapatjai élénkítik; akkor a felhők fölött magasan repülő és szabad szemmel nem is látható darvak megszámlálhatlan csapatainak ütenyszerű és harsány kiáltózsait is hallhatni. A fiókok repülnek legelő, nyomukban az öregek, 60—80 képezvén rendszeren egy-egy V alakú csapatot, melynek éle előre levén irányozva, ékként hasítják a levegőt. Éjjel-nappal, pihenés nélkül utaznak s repülésük ereje oly nagy, hogy erősebb viharokkal is képesek dacolni, sőt úgy látszik, mintha különösen kedvük telnék benne, midőn vadul dühöngő viharban felalárpedkedhetnek. Roppant útjukat természetesen nem teszik meg egy folytában, hanem közbeeső állomásokon sokszor hetekig is megpihennek, míg a hidegebb idő ismét délrebb tájakra nem űzi őket.

Az Egyesült-Államok közép- és nyugati államaiban rendszeresen október közepétől november elejéig érkezik meg. A szelek- és fellegekkel együtt magasan szálló csapatot alig lehet megkülönböztetni, mely azonban a szép verőfényes napon, csibáztatva a messzire terjedő vad táj által, mégis lassan leereszkedik. Mereven kinyújtott nyakkal, hosszú, egyenes, fekete lábaikat karókként úsztatva maguk után, nagy ívekben keringenek a darvak az őszi köntöst öltött prairie fölött és csak fél szárnylebbentéssel, lábaikat függőlegesen tartva ereszkednek le a földre s aztán még előre futnak néhány lépést, hogy repülésük lendítő erejét megtörjék. Most új tanyájukon elrendezkednek, tollaikat tisztogatják, villogó szemü fejüket büszkén s méltóságosan tartják fel s komoly lépéssel kezdenek sétálni.

A fehér darú, Amerikának legnagyobb és legszobos madara, kifejlődött állapotában, feltartott fejjel $5\frac{1}{2}$ láb magas. A kifejlődött madár hófehér, csak szárnyának szegélyei koromfeketék: feje vörös, lábai pedig szintén feketék. Farktollai mintegy egy láb hosszúak, hófehérek s bodrosak mint a struccéi. Fiókjaik, melyeket azelőtt külön fajnak (*Grus canadensis*) tartottak, vöröses barnák, szárnytollaik feketés s farkuk kicsiny. Színük azután később szürkés barnába, kékes szürkébe, szürkés fehérbe s végre hófehérbe megy át.

A darú fogságában türelmes, tanulóképes és engedelmes, vad állapotában azonban veszélyes is lehet. A meglőtt, de el nem ejtett madárhoz csak óvatosan kell közeledni, mert megtörtént, hogy az ilyen csőrét egyetlen csapással keresztül vágta a kiterjesztett tenyéren.

A fiatal darvakat húsuk, az öregeket szép tollaik miatt lövik, azonban a vadászra nézve mindig rendkívül nehéz föladat annyira közel jöhetni, hogy a darú lőtávólába legyen. A természet-től igen finom hallással és látással lévén megáldva, nagyon elővigyázók és gyanakvók, a mocsárokból majd mindig félig árnyékos helyen tartózkodnak, hol fák és bokrok nyújtanak nekik ótalmat. Mindig kisebb-nagyobb csapatokban vannak együtt, s a mint valamelyikük észreveszi a veszélyt, azonnal harsányan fölkiált s fél mértföldnyi területen ezen kiáltást minden darú visszhangozza. Erre aztán mindannyian felroppennek s keringve mindmagasabbra emelkednek, föl egészen a fellegekig s aztán egyenes irányban más tanyáig szállanak. Azon sajnátságos figyelmeztető kiáltása miatt, melyet a darú repülése közben is ütenyszerűleg hallat, vonító darúnak is nevezeték, mert ezen kiáltás az indusok jelkiáltásaihoz nagyon hasonlít.

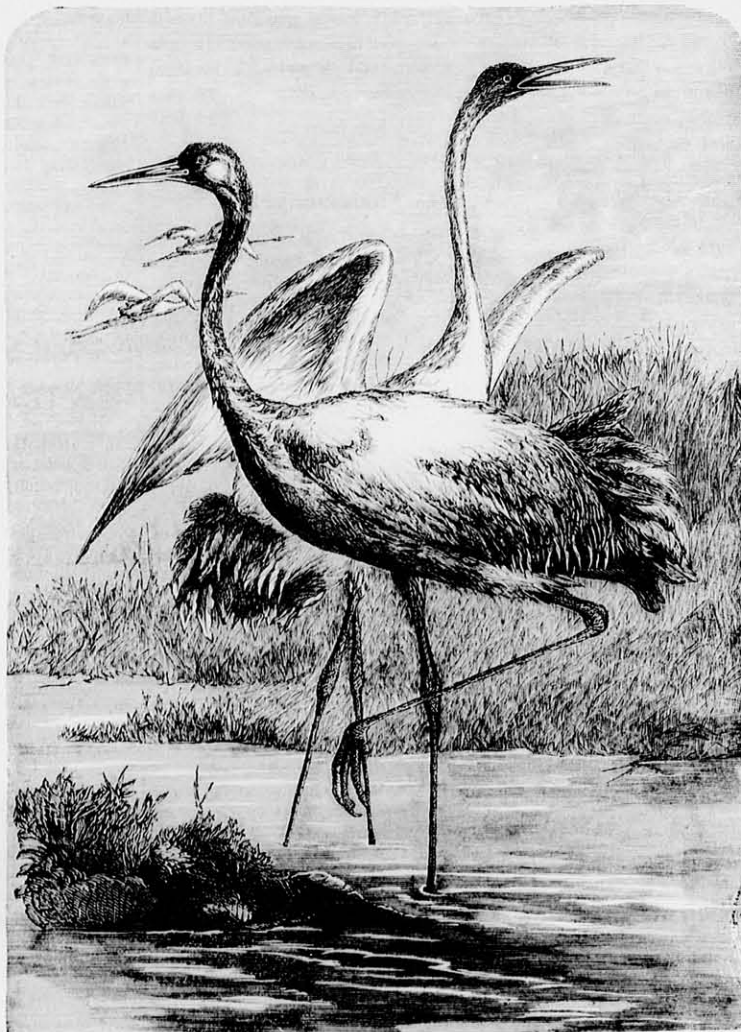
Tartózkodási helyét sűrű bokrokkal szegélyezett tavak partjain, mocsáros erdőkben, messzire terjedő posványokban stb. választja, azonban mindig keres magának némileg száraz helyeket is; itt csőrével s lábaival mély lyukakat ás, a gyökerek közül kikeresi a férgeket s rovarokat, melyek, miként még a béka s gyík is, élelmét képezik. Pusztítja a mezei pocokokat, vakandokat, sőt a nagyobb gilyókat is.

Egy fogoly fehér darú mint valami maeska, oly állhatatosan lesett az udvaron egy egérlyuk mellett, az egeret csőrének egyetlen vágásával meg-

ölte, fölfalta s így ezen pusztító állatkákat az utolsóig kiirtotta.

Némelykor kiindulnak a mívelt földekre is, hol megeszik a buzát, babot, borsót, lábaikkal széthányják a burgonyafészkeket, csőrükkel szétvagdalmják a gumókat s azután fölfalják. Enni nagy-mohón szoktak. Ha az általuk ásott lyukak megtelnek vízzel, akkor elhagyják ezen helyet. Napnyugtakor azután valamely erdő közepébe repülnek, hol a legnagyobb fák ormaira szállnak; darabig tollazkodnak, később egyik lábukat maguk alá huzzák, fejüket szárnyuk alá dugják s elalszanak. Holdvilágos éjeken, ilyen helyzetükben legkönnyebb őket löni.

A fővárosi közönség közelébb megismerkedhetik ez érdekes madarakkal állatkertünkben, hol szép példányok vannak.

Az állatkert lakóiból: Amerikai fehér darvak.

A természettan történelme.

Az ok, mely az emberiséget a természet vizsgálására indította, minden korban, minden időben megvolt; évezredek óta nyitva áll a természet könyve az emberek szeméi előtt, melyben nagy és fenséges vonásokkal vannak leírva a természet csodás művei, elkezdve a legnagyobbaktól egészen a legparányibb porszemig. Több ezer éve már, hogy naponként fölkel a nap egész pompájában; a világ teremtésétől élvezi az emberi nem annak éltető sugarait; s valamint a mosolygó hold s a csillagok milliárdjai fel-feltűntek a magas égboltozaton, hogy az éji homálynak némi szende fényt nyújtsanak: úgy zúgott a tenger, ordított a vihar s eikázott a villám minden évszázadon, minden évezreden keresztül. Bár merre fordította az ember tekintetét, mindenütt a természet tüneményeivel találkozott, melyek minden bizonynyal

magukra vonták már a legrégebb nemzetek figyelmét.

Jóllehet az ember maga volt a teremtés központja, jóllehet önmagában hordozta a leginkább bámulandót: mindazonáltal sokat, igen sokat talált magán kívül is, mi őt csodálkozással ragadta. De ama kezdetleges időkben, amaz őskorban, midőn az ember, ugyyszólván, gyermekkorát érte, nem értette a természet nyelvét, nem tudott a természet könyvéből olvasni, s így nem is tudta megfejteni azon tüneményeket, melyeket akár a szárazon, akár a vizen, akár a légben vagy égen észlelni minden pillanatban alkalmas volt; mert a szellemi műveltség bizonyos foka szükséges arra, hogy az észreveteket szabályszerűen rendezhessük, s mi több, hogy a tüneményekből azok okaira következtethessünk. A legrégebb népek megelégedtek azzal, hogy élvezték a természet tüneményeit vagy bámulták a nélkül, hogy azok okait, mibenlétét közelebről vizsgálták volna.

Náluk kezdetben csak vadászatot s halászatot találunk, utóbb baromtenyésztést és földművelést, mely foglalkozásokra az önfentartási ösztön s a mindennapi szükség kényszerítette őket. Azonban a folytonos érintkezésnél fogva a természettel, igen sokat láttak, sokat tapasztaltak, honnan utódaikra nagy haszon hármlott. Alkalmazták ugyan már a régiek a természettan törvényeit egyszerű gépeik alkotásánál, de nem tudták, hogy ezzel a természettan törvényeinek tetek elegendet; a későbbi nemzetek már a tények egész halmazát gyűjtötték össze, azonban nemzedékek és nemzedékek hamvadtak el azon időig, midőn ama tényeket tudományosan értékesíteni kezdték.

Csak az egyiptomiaknál találunk jelekre, melyek ezen tartományt, mint a görög műveltség bölcsőjét s mint az első tudományos művelődés szülőföldjét tüntetik elénk, tekintettel a mennyiségtan-, physika-, csillagászat- és vegytanra. Azonban a természet-tudományok ezen csirái a legtöbb népnél, melyek az egyiptomiakkal érintkezésbe jöttek, semmi vagy csak igen csekély kedvező talajra találtak. Az ázsiaiak, kik folyvást kereskedéssel foglalkoztak, figyelmüket egészen más felé irányozták; egészen más céljaik voltak. Midőn azonban a phöníciaiak hajózása nagyobb tökélyre emel-

dett, s azok gyarmatai és kereskedelmi expedíciói a távoli tartományok — névszerint Afrika északi partjainak — ismeretét eredményezték, Ázsiában sem maradhatott el az előmenetel a természet-tudományokban. A különféle ismeretek és találmányokat azonban, melyeket ezen munkás népek tulajdonitunk, nem tekinthetjük úgy, mintha azokat tudományos uton, tudományos kutatás által érték volna el; mert azok csak a véletlen eredményei voltak, s nem is vehetjük azokat zsinormértékül ama fok megítélésére, melyen a természet-tudományok akkori időben állhattak.

Hogy a zsidók Egyiptomból az ismeretek egész halmazát vitték magukkal, bizonyítja Mózes történelme; azonban ezen néptörzs politikailag nyugtalan viszonyai között a természet-tudomány gyümöleshöző ápolásban nem részesülhetett. Az egyiptomiak tulajdonképeni örökösei a szelleműs görögök voltak, az ó-kor eme legműveltebb népe.

Ők azonban a legpompásabb természet ölében éltek, mely gazdagon elégité ki létszükségleteiket, s épen azért kevésbé hatoltak be a természet titkaiba, mintsem azt tőlük művelődési állapotukban várni lehetett. Náluk inkább az emberi szellem volt vizsgálódásuk tárgya, úgy hogy a szellem tudományait sokkal magasabb fokra emelték, mint a természetét. A legkitünőbb görög férfiak Egyiptomban tökélyesíték neveletésüket; további utazásaik alkalmával gazdag tapasztalatok birtokába jutottak, s a görög szellem már a föl-fölmérülő kérdések önkéntes megfejtését követelte. S noha Egyiptom adta meg az ösztönt az első tudományos fejlődésre, mégis az eredeti művelést, mint minden tudományban, úgy a természetben is a görögöknek kell tulajdonítanunk. — Hogy a görögök az egyiptusiaktól tanultak, onnan is kitünik, mivel a görög bölcsészet a keleti hitregéhez hasonlított, s abból indult ki.

A görög szellem legelőször is bölcséleti uton törekedett a világ keletkezését megfejtetni, s azt költői képekbe burkolva adta elő, mely módszer arra vezette a görög tudósokat, hogy a világ s általában a létezők eredetét okoskodás útján törekedtek megfejtetni. Fölvettek e végből egy ős alkatrészt, melyből az egyes elemeket és természetüket származtatták.

Fájdalom azonban, az emberek ama korban, mely annyi kitünő elmében bővelkedett, a vizsgálódás, a firkészség becsét eléggé nem ismerték; egy szelleműs eszme, néhány véletlen összetalálkozás elégséges volt, hogy a szorgalmat és lángészt mozgásba hozza, s hogy egy világrendszert teremtsen; s épen e világrendszer alkotása az oka, hogy e jeles, ismeretgazdag elmék nem hajtották azon hasznót, melyet tehetségüknél fogva hajthattak volna.

Abderai Demokrit, Sokrates és Aristoteles kezdik meg az új korszakot. Ha közvetlenül nem is hozott hasznót a két előbbi a természettudományokban, mindazonáltal az a helyes rendszer, melyet az álbölcsélet ellenében föllállítottak, igen szép gyümölcsöket termelt. A stagirai bölcsész azonban az ő tanítványa, Nagy Sándor által megszámlálhatlan segédeszközökkel ellátva, a tények ismeretét nagyszerűen bővíté, s tulajdonképen ő volt az, ki a természettant önálló tudományává tévé, mely előtte még nem volt az.

A mi különösen a physikát illeti, leginkább az égi testek mozgási tüneményei voltak azok, melyek vizsgálódásra hiták föl az emberi nemet. A fejlődő csillagászatnál karöltve járt a természettani földrajz; már cyrenai Eratosthenes megkísérelte a földkereket megmérését. — A fény és villamosság tüneményeinél, mely utóbbit a görögök vették észre a borostyánon, a delej vonzó és taszító erejénél, mely előttük szintén ismeretes volt, megelégedtek a jelvényes magyarázattal.

Hasztalan keresünk előmenetelt a természetben a rómaiaknál; ők csak hódítani és uralkodni tudtak és akartak. Látjuk e népnél, hogy míg minden birodalmat lábai alá tiport, a természet birodalmába törni nem volt képes; s míg törvényt szabott minden népnek, sejtelve sem volt azon örök, változhatlan törvényekről, melyek a természet rendében az emberek elmuló törvényei fölött állanak. Ők valamint szellemi műveltségüket, úgy természettani ismereteiket is az istenek által kedvelt Görögországtól kölcsönözték. Csak a mennyiségtan és haditudományok egyes ágai, (mint az erődítések, építések) találtak előmozdítókra. A mi a természetben többi részét illeti, egyes tünemények és természettani kérdések tárgyai lőnek ugyan a költői képzelemnek, azonban a szoros vizsgálódásra, tudományos kutatásra hiányzott az ösztön. Még a két Pliniusban s az érdemdús Strabóban is nagyobb volt a buzgalom a tények gyűjtésére, összehalmozására, mint a vágy a tünemények törvényes megismerésére.

Csak az arabok lépnek föl, mint a természettudományok valódi művelői, pártfogói; szabad-

bani tartózkodásuk által annak némely ágaival, a csillagászat- és légtünnettannal megismerkedtek. Legelőször is a mennyiségtani tanulmányokat részesítették a legkitünőbb figyelemben; utóbb művelték a vegytant, melyet Spanyolországba, s a keresztelők által egész nyugati Európába átültettek. — De az arabok is oly körülmények s oly viszonyok közt éltek, melyeknél fogva a tudományok náluk is sajátosság fölfogásban részesültek. Századokig heverték parlagon a tudományos vizsgálódások, s az így elfajult gondolkodásmód következményei elnyomták a fölvilágosodást már első lépéseiben. A csillagászat csillagjósolattá fajult, és csak Keppler vala képes azt e meg nem érdemelt békából kiszabadítani; a chemia alchimiává törpült; azonban mind ennek dacára örökké ifjú ereje abban tünt ki leginkább, hogy az elfajult szellemet, az eltévedt gondolkodásmódot ismét visszaterelte a természet határai közé, melynek törvényeivel és tüneményeivel, miután megbarátkozott, végre szabaddá lett a gondolkodásmód, mely Galilei és Keppler által szétszakította azon burkot, mely a természet könyvének fonséges vonásait elfodta az emberi ész elől.

(Vége következik.)

Vegyes közlemények.

— (Herschel és Auber †.) A mult héten két nevezetes férfi hunyt el: a híres csillagász Herschel és a kedélyes zeneszerző Auber. Herschel János báró dédöcsi Csehországban valók, honnan protestáns hite miatt kellett kibújdosniok. Egyik Herschel: Frigyes Vilmos, ki 1738-ban Hannoverában született, szintén mint kitünő csillagász ismeretes a tudományos világ előtt. Fia volt, a május 11-én elhunyt Herschel János, ki 1792-ben Windsor mellett Sloughban született. E faluba messzeföldről jártak, hogy lássák az öreg Herschel csodás gépezetét, melyekkel a csillagokat vizsgálja, noha az öreg senkit sem engedett 40 lábnyi hosszú távcsövébe tekinteni. Az Uranus csillagot, mely előbb Herschel nevet kapott s jelölésére a csillagászatban ma is H. betű használtatik, az öreg buvár 1783-ban fedezte föl. György király nagy tiszteletben tartotta az öreg Herschelt; lovag címmel ruházta fel s 400 font évi tiszteletdíjat utalványozott élethossziglan számára; ezenkívül Herschel gazdagon nősült s a javított látesövek készítéséből szintén tetemes jövedelmet húzott, úgy hogy a család vagyonilag a legvirágzóbb labon állott. A fiatal Herschel előbb Etonban, majd Cambridgeben folytatta tanulmányait s ez utóbbi helyen 1813-ban a számtani nagy díjat ő nyerte el. 1816-ban az atyja által fölfedezett csillagokat önállóan kezdte vizsgálni s atyjának ezekről írt munkáját átdolgozta, majd jegyzéket kezdett készíteni eme kettős csillagokról s 1824-ben a királyi tudom. társaságnak jelentést nyújtott be 380 kettős és hármas csillagról s azoknak egymástól távolságáról. E munkát a francia tud. akadémia is dícsérettel említette föl s az angol csillagásztársulat két évvel később aranyéremmel tüntette ki az ifjú Herschelt. E közben atyja 1822-ben elhalt. Az ifjú Herschel ezután egymaga buvárolta a csillagos eget és írt több jeles tudományos művet. Majd az északi fölgömbről látható csillagokat lajstromozta, s ezzel elkészülvén, családjával és eszközeivel Afrika déli esüására, a Jöremény fokára ment s négy évet töltött ott, hogy a másik fölgömb csillagait is alaposan tanulmányozza. A civilizált világ általános lelkesültséggel vette tudomásul e valóban nagyszerű elhatározást: még nagyobb volt az öröm, midőn a tudós 1838-ban hazájába tért s visszautasította a kormány azon ajánlatát, hogy négy évi pénzbeli áldozatait megtéríti. London viharos tüntetésekkel fogadta a visszatérőt s egymás után hullottak rá a kitüntetések; Sussex hg ekkor mondván le a kir. tud. társaság elnökségéről, Herschel akarták helyébe választani, ő azonban erre sem vállalkozott. A király bárói címmel ruházta föl. 1848-ban a csillagásztársulat elnökévé lett, 1850-ben pedig pénzverde igazgató. Leginkább azonban elvonultan, a csillagászatnak élt. A halál collingwoodi magányában érte el Hawkhurst közelében 79 éves korában; három fiú- és nyolc leány-gyermeket hagyott maga után; a fiúk egyike apja oldala mellett növekedvén fel, ennek pályáját öröklé. — Az agg Auber vidor dalműveit annyiszor élvezi közönségünk, hogy iránta is le kell róni néhány sorban az elismerést. Auber Dániel Ferenc Normandiában Caenben született, 1782-ben. A zene iránti előszeretete már korán mutatkozott s igen ifjú volt még, midőn dalokat írt, melyek derült hangja sokaknak tetszett. Majd kisebb zeneszerzeményekkel tett kísérletet, melyeket azonban üresnek találtak s a fiatal ember

egészen visszarett a fagyos fogadattás miatt. 1814-ben egy víperával („Julie”) lépett elő, melyet egy régi bohózat szövegére írt, de ez sem aratott sikert. Ekkor komolyan hozzálátott a tanulmányokhoz és Cherubini vezetése alatt a drámai zenében képezte magát. Rossini volt legkedvencebb zeneköltője s annak „Sevillai borbélya” ismét csak a derült műzsák karjai közé vezette. 1820-ban „La bergère châteline” című három felvonású dalműve már tetszett s a siker annyira buzditá, hogy már a következő évben ismét új dalművet adott elő tőle „Emma” cím alatt, mely azonban csak közepeserű hatást idézett elő. De a „Portici néma” (1828) megállapította véglegesen hírnevét. Ez rendkívüli sikert aratott s Auber nevében ünt ismertté lett. Szintén hatással adták elő 1830-ban „Fra Diavolo”-t, 1837-ben „A fekete dominó”. E dalművek után pihent, úgy hogy a nálunk szintén kedvelt „Bolognás első napja” című dalművét 1869-ben adta be a párisi opera comique-ba, hol operát szokta volt bemutatni a világnak. Legutolsó műve „Réve d'amour.”

— (A párisi Vendome-szobor.) A párisi commune határozatából e hó 16-án ledöntötték a Vendome-oszlopot, mert a commune szabad szelleme el non tűrhette, hogy zsarnok által emelt szobor díszítse a commune városát. Ledönték tehát ünnepelesen. Előbb szalmát és törmelket hintettek vastag rétegben a kövezetre, hogy a kolosszális oszlop össze ne törjön dőlteben, aztán elfürészelték. Ez oszlop azon helyen állt, hol a nagy forradalomig XIV. Lajos híres lovagszobra. 1792. aug. 10-én a commune e szobort megsemmisítette. Később a köztársaság konzulai e téren egy nemzeti emlékoszlop föllállítását rendelék el azok emlékére, kik a haza és szabadság védelmében estek. Ekkor egy 210 láb magasú faoszlopot állítottak ide, melyet Napoleon eltávolított s pár év múlva a hadsereg emlékére 1200, az ellenségtől elvett bronzgyűkből fényes ércoszlopot üntetett. A szobor 4 évig készült s 1810. aug. 5-én lön befejezve. Az oszlopon a császár szobra állt. 1814-ben az oszlopról levették a császár szobrát. A júliusi kormány 1833-ban ismét a császárt állíttá az oszlopra. Az új szobort Scurre művész készíté s Napoleont „a kis káplár” alakjában ábrázolta. Végül III. Napoleon ismét új szobort üntetett, mely I. Napoleon imperatori ruhában mutatá. E szobor nem sok művészi értékkel bír. Most a császári szobor s a fényes nemzeti oszlop egyaránt elpusztult.

— (A párisi emlékek rombolása.) A Párisban fölszínre jutott szerencsétlen szellem a Bréa-templom, az expiatoire-kápolna lerombolását is elrendelte. Ez utóbbit XVIII. Lajos építtette, XVI. Lajos és Maria-Antoinette-nek huszonegy évig ott feküdt hamvai emlékére. Egy kis parkban fekszik e kápolna. A főbejárat hét lépcsőjéről egy pitvarba, onnan két oldalra vonuló rácos folyosóra jutunk. A kápolna maga a háttérben fekszik, s négy oszlopa közt tizenkét lépcső magasán egy kis előcsarnok van. A kápolna belsejét huszonegy láb átmérőjű kupola emeli. A baszreliefek a tetemek átköltöztesését ábrázolják. Alant pedig egy sírban a nyughelyül szolgáló sírúrg van megőrizve. Fontaine építész rajza után épült e kis, de műbesszel bíró kápolna. Elvesztését igen sajnálják a művészek, de a royalisták nem, mert azt gondolják: „Majd építünk újat!” Képzeltető, mily szellem osztja parancsait Párisban, midőn a commune oly kérdések fölött tanácskozik: hogy folygujtsák-e Thiers párisi palotáját, vagy nem, s végre úgy döntik el a vitát, hogy nem lesz tanácsos folygujtan, mert a szomszédokat is veszedelmbe érheti. Elég azonban, hogy Thiers utolsó munkáját, mely az utóbbi tíz év történetét tartalmazta, a commune hívei kéziratban megtalálván, elégették. Az 1793-iki forradalom mostani utánzó még a párisi sírokat sem akarják nyugton hagyni. Pyat Felix a „Vengeur” lapban következőleg denuncijálja a halottakat: „A royalisták s a clericalisok, Rousseau és Voltaire porait eltávolították a Pantheonból, ma a köztársaságiaknál a rokkantak sírjától a császári mumiat kellene előhozniok, mint atyáink 1793-ban a királyi holttesteket St. Denisből kidohták. Mi e mellett 200,000 franknál többet takarítanánk meg, melyet a rokkantak palotájának ör-kormányzója Martimprey imperialista s azon tönörökök kapnak, kik miséket mondanak I. Napoleon szent lelkeért, ki az eget annyira kiérdemelte, mert 15 éven át pusztította a világot s négy millió embert vitt az örök életre.”

Hírek.

— (Miniszteri fölmentés és kinevezés.) Gr. Festetics György, ő felsége személye körüli miniszter ez állásától egészségi tekintetokból fölmentetvén, helyébe b. Wenkheim Béla van kinevezve.

— (Népismeri gyűjtemény a nemzeti múzeumban.) A pünkösdi utáni napokon megnyílik múzeumban a Xántus által Kelet-Azsiában gyűjtött népismeri tárgyak kiállítását, a mi azonban csak egy kis részét teszi e derék tudósunk által eszközölt keleti gyűjteménynek. A

termesztaniak osztályának első termét rendezték be az etnografiai gyűjtemények számára. A berendezésen látszik, mily szűk már a múzeum épülete. A nagy terem üvegvel fedett szekrényekkel van tele rakva, s ezekben látjuk összehalmozva a tárgyakat úgy, hogy egyetlen szekrény tartalma képes volna egy kisebb termet betölteni, pedig 9—10 nagy szekrény tele van. Országok és szigetek szerint külön osztályozták, minden egyes tárgy számokkal ellátva, s ekkép a lájstrom után mindenki megnyerheti a kellő fölvilágítást. E lájstrom egész kötet, 62 lapra terjed s 2533 darab tárgymutatója. Az egyes tartományok lehetőleg minden tárgyból vannak képviselve. A képzőművészetekről oltráképek, fali szönyegok, tus-rajzok, fametszvények, szines nyomatok, legyezőkre szabad kézzel esetelt festmények, bálvány-szobrocskák stb. által nyerünk fogalmat, még pedig olyat, mely után tájékozhatjuk magunkat, hogy például Japánban magasabb fokon áll a művészet ez ága, mint Kínában, s hogy a karikatúrákban mester mindkettő. Látunk nyomtatványokat, melyek közül némelyik igen régi: tankönyveket, melyekből meggyőződünk, hogy a tudományokat igen részletesen tanítják: szak-könyveket, például a selyemtenyészetről, csillagászatról; utelirásokat illusztrálva, sőt látunk látogatógjegyeket is, melyek oly nagyok, mint egy szinap. A papírok anyagja rizs-szalma, bambusz, nem ritkán pedig selyem. A tulajdonképeni papírt, igen ügyesen használják különféle eszközökre, például nyilak tegeznek, vag. sisaknak, melyeken a golyó sem hat keresztül. Az esztorgályozás, csontfaragás valódi remekművek s ezekben Európa nem versenyezhet velük. Látunk különbnél különféle öltönyeket, fureskát és edszertűket. Ezeknél ismét a gyékény és bambusz játsza a főszerepet úgy, hogy az esőköpenyek is gazból vagy gyékényből készítek. Látunk házi öltárokat, egyházi edényeket. A kézművoknél bámulunk kell az ügyességet, türelmet, s az izlést. Mennyi találmánysággal vannak készítve a Mollukák lakóinak minden eszköze, melyeknél egyetlen vasdarabot sem lehet látni. És mennyi izlés van szöveteikben s gyékényből font pajszaikon, holott a civilizációtól egészen elzárva élnek. A fonásmestersége mintaszérelig fejlődött. A kosarak, puttyonok, gombkötő munkák mind, mind tanulmányul szolgálhatnak mesterembereinknek. Még a seprük kötését is ajánljuk megfigyelésre és utánzásra. A pompás porcellánokról nem is szólnunk. De még meg kell említenünk, hogy a fegyverzetekből is van elég mutatvány. Látunk ezek közt fuvó esőveket, melyeken át mérgezett nyilakat fúnak az ellenségre. Látunk alabdokot, sajtáságos alaku kardokat; továbbá házi eszközöket, meg egész női toillete-készletet. Nem hiányoznak a különféle járművek kis mintái sem, mert a gyűjtésnél az volt a vezérelv: ha lehetett minden sajátosság, s figyelemre méltó, ha lehetséges kis példányokban. A pénznekem is össze vannak gyűjtve a legregibb kortól. Van köztük ólom, és-esiga pénz is. Az egész gyűjtemény oly becses, hogy sohol sem lehet párját találni, s ekkép múzeumunk egyszerre a legelső ilyenü műintézet közé emelkedett. Az egész kelet-ázsiai gyűjtés, melyhez még vagy 100,000 db különféle emlős, madár, hal, rovar, stb. tartozik, 38,000 frtba került, pedig ez összegből is 13,000 frt a szállítási költségekre esik. Kívánatos tehát, hogy az etnografiai gyűjtemény tovább fejlesztésére a kormány évenként bizonyos összeget fordítson, s bizza meg a buzgó Nántust a gyűjtések folytatásáival.

— **(Ezüst és aranypénzek)** A magyar királyi pénzverdekben a mult 1870-ik évben összesen vertek 1,821,609 darab ezüst egy forintost, 11,304,148 darab ezüst 20 kros váltópénz és 33,543,186 darab ezüst kros váltópénz, s így összesen 36,665,748 darab ezüst-pénzt 6,436,917 frt értékben. Aranypénzt vertek: 70,899 darab egyes aranyt egyenkint (4 frt 80 kr. értékben), 171,198 darab 20 frankos aranyt (egyenként 8 frt 10 kr. értékben) és 129,405 darab 10 frankos aranyt (egyenként 4 frt 5 kr. értékben) összesen tehát 371,603 db. aranypénz 2,246,105 frt értékben. A magyar pénzverdekben az összes pénzítés értéke 8,683,022 frta rug. — A bécsi fűpénzverdekben vertek 891,237 db ezüst két frtos, 3,097,035 darab egy forintost, 7956 darab negyedforintos, összesen ezüst ércpénzt 3,436,470 forint értékben. — Verettek továbbá 29,821,875 darab 20 krajcáros és 34,878,309 darab 10 krajcáros ezüst váltópénzt, összesen 9,452,205 forint értékben; verettek 92,840 darab keleti ezüst tallér 195,475 forint értékben. Aranypénzekből verettek: 12,010 darab négyes arany (19 frt 20 krajval), 254,950 darab egyes arany, 25,265 darab 20 francos és 7440 10 francos arany, összesen 1,689,130 frt értékű aranypénz. A bécsi pénzverde pénzítés összesen 68,366,433 darabra rug 14,773,282 frt értékben.

— **(A Kisfaludy-Társaság)** a havi ülésén, máj. 31-én Vuleanu József külső tag tartja székfoglalóját, a román népköltészetet ismertetően. Több általa fordított balladát is fog mutatni, melyek egyik legzebbibbét lapunk közli.

— **(A játékoky levár)** összes jövedelme 38,000 frt volt, s a költségek bevonása után 37,000 frt marad a

vizkázóultraknak. A bazár tartalma alatt el nem kelt árúk végeladásának folytatása máj. 22-én délut. 3 órakor volt.

— **(Hataldozás.)** Páparól egy gyászlapot kaptunk, mely Martonfalvy Géza, egy sokkészségtű és reményekre jogosított ifjú halálát jelenti, kinek koporsóját bűnös szülők és számos barátok kísérték örök nyugalomra.

— **(A gyulafehérvári pénzverdét)** e hó 15-ikén felosztatták. 1712—15 kezdte volt meg működését.

— **(A szabadságharc után fogságot szenvedettek közül)** elhunytak névsorát közöltük multkor egyik t. munkatársunktól. Most kiegészítésképpen közlik velünk, hogy Psotta Mária tüzér őrnagy, ki Smerlingkoriban hazája sorsán elesesered, a buda-krisztinavárosi temetőben a honvédek sírjainál pisztolylyal vetett véget életének, szintén ama névsorba való, mert több évi súlyos fogságot szenvedett.

— **(B. Münch-Bellinghausen Eligius.)** írói néven Halm Frigyes e hó 22-én meghalt Bécsben. Jeles drámaíró volt, s ő írta „Griseldist” színtét, mely a magyar szinpadokon is annyit megkönyvezteté a közönséget. Számos drámája közül magyarul van fordítva még: „A ravennai viadór” és „A vadon fia.”

— **(Budavár 1849-iki bevételének évfordulóját)** máj. 21-én az idén is megünnepeleék. A buda-krisztinavárosi sírköztől lógó atóvontat ki az esleketek sírjához a temetőbe, hol alkalmi beszéd után koszorukat helyeztek a sírdombra. Másnap pedig gyász isteni tiszteletet tartottak a krisztinavárosi templomban.

— **(Páris alól jövé hírek)** most ujra fokozzák a szerencsétlen főváros iránti figyelmet. E hó 21-én ugyanis a kormánycsapatok győzelmes esata után benyomultak a St.-Cloud és Montrouge kapukon. Most tehát a város bevétele, a torlaszoknál és házak közt foly tovább a bombolás.

— **(Egy mágyjteményt árvereznek)** jun. 1-jén Bécsben: a Kotzián-félt, melynek jeles festményei közül csak Markó Károlytól is 18 darab van árverezés alatt, u. m. 1. Hylas elragadtatása. 2. Venus és Adonis. 3. Apollo és Diana születése Delosban. 4. Páris ítélete. 5. Diana és Endymion. 6. Ábrahám és az angyalok. 7. Krisztus Emausban. 8. Bevonulása Jeruzsalembe. 9. Eurydike halála. 10. Jupiter elszakított Európát. 11. Olasz aratási jelenet. 12. Fírdó hablcányok. 13. Krisztus esillapitása a vihart. 14. Jakab és az angyal. 15. Ker. sz. János prédikán a pusztában. 16. Ruth és Boz. 17. Jupiter mint sarutolvaj. 18. Suzánna a fürdőben. Ez utóbbi a mesternék befeljezetlenül hagyott utolsó műve. Kit kellene figyelmeztetnünk, hogy múzeumunkat illetnek e művek?

A tud. akadémiáj máj. 15-iki math. és természet-tudom. ülésén dr. Szabó József r. t. értekezett. „Az ásványok előadása meghatározásának általa megállapított új módjáról.” A mikroszkopium nem nyújt elegendő segélyt arra, hogy az ásványok egyes anyagait megkülönböztessük. Ezt leginkább olvasztás által lehet elérni. Az olvasztást eddig két módon eszközölték: Platter és Cobel rendszer szerint a forraszó segélyével. Cobel rendszere sokkal szabatosabb, mert az eredményt számokban fejezi ki. Hátrány a forraszó használásánál az, hogy sok időt vesz igénybe. Értekező egy új módot talált fel hosszas kísérlet után, melyet a gázlámpa segélyével vitt véghez. A Bunsen-féle gázlámpát bizonyos méretekkel lehet ellátni, ugyint a legkisebb, közép és legmagasabb hőfok méretével, mely utolsó Bunsen 2300 Cels. hőfokra beestül. Egy milliméter vastagságú platina huzalból egy tartót csinált, melyre rierősítette az 1 milliméter □ nagys. olvasztandó ásványt, s úgy hozzá közelített a legalsóbb hőfokhoz, s ha az ásvány itt nem olvadtott, vitte feljebb, mindaddig, míg a legnagyobb hőfokhoz közeledett. Utána Kondor Gusztáv l. t. olvasott egy értekezést ily címen: „Magnetikai hely meghatározások Magyarországon 1869-ben.” Ezután Xantus „Előleges jelentést tett a kelet-ázsiai küldetése alkalmával gyűjtött természeti és népmései tárgyakról.” Értekező 1868. év karácsonyán indult utra postahajón a már akkor utban levő kelet-ázsiai expedíció után. Délfrikai partjain köztött ki legelőször, s az expedíciót Singaporeban érte be, melyelyt egyetemben Japánba utazott. Később elvált tőle és Chinába rándult, onnan Borneo, Sumatra, Java és mas szigetekre telepedett, hol sok időt töltött, részint, hogy azon helyek természetrajzi viszonyait és természetét tanulmányozza, részint a néhai br. Eötvös József meghagyása folytán ritkaságokat gyűjtsön a múzeum számára. Két évi utazása alatt oly becses gyűjteményt szerzett össze, melynek egész világon ninesen párja. Érintkezett a tud. társaságokkal is, s többektől igen jelentékeny könyvadományokat kapott az akadémia számára, s többeket esereviszony kötésre hívott föl. Kéri azért az akadémiát, fogadja el a esereviszonyt azon társulatokkal, melyek már bekezdélt kiadványaikat. Többek közt egy társulat 100 kötet könyvet, egy másik egy angol és kínai szótárt küldött, mely maga 35 font sterling értékű Van e könyvküldemények közt több pali, szingal, szanszkrit és mas kézirat, melyek mind a közoktatásügyi miniszterium szerzeményei az akadémia számára. A Frivaldszky múzeumi ör által hivatalosan összehál-

tott jegyzék szerint már megérkezett e gyűjteményből: 171 emlős, több száz esontváz és koponya, 771 madár, 220 mad. fészék, 1362 kigyó, 4524 hal, 53558 rovar, 3588 rák, 4100 pók, több ezer esiga és kagyló, 6223 növényfaj; 60 ezer példány. 900 drb könyv, 2690 etnografiai tárgy. Egy ritkábbnál ritkább tárggyal megrakott hajó elsüllyedt, egy utban van s nem sokára meg fog érkezni. Értekező indítványozta, hogy az akadémia dolgoztassa fel a gyűjteményt és adja ki nyomtatásban, mint ezt tette a „Novara” expedíció. Indítványa átdtetett a szaküléshez. Értekező éljenek közt hagyta el a székot és Than Károly foglalta el, előadván: „A margitszigeti hőforrás vegyelemzésének eredményét.” A margitszigeti hőforrásban új alkatresek mutatkoztak, melyek ninesenek meg a többi budai vizekben. Legnagyobb mértékben van a mangán, azután a lithium, stromium, kisebb mennyiségben a jód és brom, esekély mennyiségben a borsavany.gázok közül a szénéleg.

— **(Az akadémia pályázata)** A Teley-féle jutalom 1872-ben vígjátékok pályázának. Jutalom 100 arany, határidő f. é. dec. 31-ike. — Kívántatik elbeszélő költemény a magyar történetből, vagy mondából. Jutalma a Nádasdy alapítványból 200 arany; határidő 1873. május utolsó vasárnapja. Az 1872-iki nagy jutalom (200 arany) és Marczibányi-féle mellékjutalom (50 arany) az 1866—71 közt megjelent társadalmi tudományok körébe vágó legjobb műnek adatik ki. Adasának elő az örökösödési köteles rész jogi alapja s elmélete, fény- és árnyoldalai, a különféle régőbb s újabb törvénykönyvek arra vonatkozó rendeletei, összehasonlítva az ősi magyar törvény örökösödési rendszerével. Jutalma a Sztrokay-alapítványból 100 arany; határidő 1872. dec. 31-ike. Kívántatik Erdély polgári alkotmánya s közjogi állapotának ismertetése 1002-től 1540-ig, különös tekintettel Magyarországhoz való viszonyára. Jutalma a Vitéz-alapítványból 80 arany; határnap 1873. jan. 31-ike. Kívántatik a logika kézi könyve. Jutalma a hölgyek alapítványából 500 frt, határnap 1872. dec. 31-ike. Kívántatik az anthropologia kézikönyve. Jutalma a hölgyek alapítványából 500 frt; határnap 1872. dec. 31-ike. Kívántatik új elmélet alapján vegytan. Jutalma a hölgyek alapítványából 500 frt; határnap 1873. dec. 31-ike. Kívántatik az ásványtan elemeinek népszerű ismertetése. Jutalma a hölgyek alapítványából 500 frt; határnap 1873. december 31-ike.

Irodalom. **(„Kalevala,” a „finnek nemzei eposza.”)** melyet a világ öt eposza közé soroznak, néhány nap múlva egy nagy kötetben meg fog jelenni az akadémia kiadásában. Fordította az eredetiből Barona Ferdinánd, múzeumi könyvtáros és az akadémia levelező tagja.

— **(Jókai)** most egyike a német közönség legkedvencebb íróinak, s napról-napra többen foglalkoznak írói tulajdonainak és műveinek ismertetésével. Közélebb Walner Ferencz egy utazási műben ír Jókairól. „Ha Jókai — úgy mond — Franciaországban, vagy Angliában születik, neve most Európa legünnepeltebbjé közé tartozik.” Ajánlja aztán a német közönségnek, hogy a ki még nem ismeri, legyen rajta, mikép munkáinak megismerje.

— **(Uj lap.)** Szabadkán e hó utolsó napjától kezdve „Bácskai Híradó” cím alatt Farkas Antal gymnaziumi tanár heti lapot szerkeszt. Előfizetheti Bittermann Károly özvegyénél, mint kiadónál június—decemberre 1 frt 50 krral.

Szinház. A nemzeti színház legközelebbi újdonsága gr. Zichy Géza „Phrenolog” című egy felvonásos bohózat volt, melyben a tudomány egy megrögzött bohóságát teszi nevétségessé Delor marquisban. A darabban több jó helyzet van, s legfőbb jó oldala, hogy derűtlenségben tudja tartani a nézőt. Van azonban hiánya is, minők: a hosszadalmasság, s a párbeszédek lapossága. — **Molnárné** Koesisovszky Boreca eddig háromszor vendégszerepelt tetszés közt.

Szerkesztői üzenetek.

— **P. L. Heins** költeménye igen szívetlenül és bágyadtan van lefordítva. Papp Endre külföldben már régen lefordította jól.

— **Tizsai barcsa.** Már elmúlt a bójt.

— **U. L.** Megkaptuk, s használni is fogjuk, de borszejben levő bő dnyok után nehézz rajzolattni

— **Bos vágok.** „... Ugyan hogy ízelhet, hogy ez a vers, melyben ilyenek is vannak, jó lehetno; Vigen megyek most a lovan a határig, Van ki engem elkísérjen odáig. Van nekem egy igaz szívű barna seretóm; S meg még az igaz hívű szürke paripám.

TARTALOM:

Cikkek: „A tud. akadémiá idej nagygyűlése.” — „A hazátlan.” **B-től.** „Azon szibíriai népekről, kikhez vándor őseink hasonlítottak.” (Vége.) Közl: **Szokolj Viktor.** — „Doré mese-illusztrációiból.” — „Magyar alföldi népszokások.” (Vége.) **Török Károlytól.** — „Adatok a zongora történetéhez.” **Beliczay Edektől.** — „A londoni nemzetközi kiállítás.” — „Amerikai fehér darvak.” — „A természettan történelme. H. N. tól.” — „Vegyes közlemények.” — „Hírek.” **Képek:** Csengery Antal, az akadémia új alelnöke. — Doré illusztrált meséiből: A farkas és a gyermek. — A farkas a nagymanósnál. — A londoni nemzetközi kiállítás palotája. (A megnyitáskor). — Az állatkert lakóiból: Amerikai fehér darvak.

H i r d e t é s e k.

Kollarits József és fiai

legelső készféléhőnemű gyári raktárában P e s t e n, váci-utca az „YPSILANTI“-hoz legnagyobb választékban legjutányosb árakon kaphatók mindennemű férfi, női és gyermekféléhőneműek.

Férfi ingek, rumburgi, hollandi vagy irlandi vászonból, darabja 2 frt 50, 3 frt, 3 frt 50, 4 frt, 4 frt 50, 5 frt, 5 frt 50, 6 frt, 6 frt 50, 7 frt, 8 frt, 10 frt, 12 frt.
Férfi bál ingek, 3 frt, 3 frt 50, 4 frt, 4 frt 50, 5 frt, himzetek, 6 frt, 7 frt, 8 frt, 10 frt, 12 frt, 14 egész 20 frt.
Férfi madapolan ingek, 1,50, 1,75, 2, 2,50, 3, 3,50, 4 frt.
Férfi színes ingek, 1 frt 50, 2 frt, 2 frt 50, 3 frt.

Férfi gatyák magyar, télmagyar vagy francia szabásra, félvászonból 1,50, 1,55, 1,60, tiszta vászonból 1,75, 2, 2,50, 3, 3,50.

Férfi gallérok, kézelők, nyakkötők, félharisnyák és mindennemű vászon s batizst zsebkendők.

Női ingek vászonból sima 2,25, 2,50, 3, 3,50, 4, 5 himzetek 3, 3,50, 4, 4,50, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 14 frt, francia mellvarrással 4, 4,50, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12 frt.

Női háló-corsettek 1,85, 2, 2,25, 2,50, 2,75, 3, 3,50, 4, 4,50, 5, 6 egész 12 frt.

Női francia derék-fűzők 1,50, 2, 2,50, 3, 3,50, 4, 4,50.

Női harisnyák legjobb minőségben pamutból, kötege 4, 4,50, 5, 5,50, 6, 7, 8 egész 18 frt, cédnából 11—24 frt.

Női alszoknyák s nadrágok perkámból, esikös s piquet barcból, éjjeli s pongyola főkötők, mindennemű vászon s batizst zsebkendők.

Füligek vászonból, madapolánból s színesek a legjutányosb árakon, ugy szintén füu-gatyák s félharisnyák. Leányingek minden formában, ugy szintén leány corsettek s harisnyák.

A legnagyobb választékban férfi és női téli alsóingek s nadrágok, ugy szinté minden téli árúk, legujabb flanel- ingek s schawlok.

Továbbá ajánljuk nagy raktárunkat rumburgi, hollandi s irlandi vásznakban. Darabját 25, 27, 28, 30, 32, 35, 40, 50, 60 egész 120 frt.

Creas-vászon 12, 12,50, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20—25 frt.

Vászonzsebkendők, kötege 3, 3,50, 4, 5, 5,50, 6, 6,50, 7, 8, 9, 10—20 frt. batizstzsebkendők 4,50—30 frt.

Tőrülkötők, kötege 5,80, 6,90, 7,50, 9,50, 10, 12 egész 20 frt.

Asztalkendők, kötege 5, 5,50, 6 egész 12 frt.

Abroszok és damaszt asztal-készletek 6, 8, 10, 12, 18 és 24 szemlyre minden áron.

Színes ágyi kanna-vászon, vége 9, 10, 11, 12, 13—16 frt.

Függönyök a legnagyobb választékban, egy ablakra 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15 frt párja.

Asztal- és ágyterítők, kávé abroszok s esemegekendők.

Menyasszonyi készleteket 200 ftról 2000 frtig kész féléhőnemű s vászonban a legszebb kiállításban szolgálhatunk. Nagy árjegyzékünket kívánságra bérmentesen beküldjük.

Levél általi megrendelések még az nap, melyen érkeznek, legjobb kiválasztásban eszközöltekné, csomagolási díjt nem számítunk. 3—3

Az „Athenaeum“ könyvkiadó-hivatalában

Pestén (ferenczick-tér 7. sz.) épen megjelent és általa minden könyvárusnál kapható: (Bécsben Gorischek K. könyvkereskedésében)

A Szent-István korona országainak NÉPESSÉGE

a területek, lakviszonyok és házi állatok kimutatásával.

Az 1870-ben végrehajtott számlálás eredményei s egyéb hivatalos adatok alapján összeállította

KELETI KÁROLY,

az orsz. m. kir. statisztikai hivatal főnöke, a M. Tud. Akad. lev. tagja.

Zsebkiadás. — Ára 50 krajczár.

Igen hasznos kis kézikönyv országgyűlési képviselők, közigazgatási tisztviselők, pénzügyi hivatalok, tanodák, lapszerkesztőségek, kereskedők, gazdatisztek, tanulók és magánosok számára.

Cachemir kendők.

— Szép, jó és olcsó! —

Legujabb női ruha-kelmék

bámulatos olesó árért.

Teljes ruhához való legszebb kelmék

3, 4, 5, 6 frtért, ugy szinté a

legfinomabb fekete selyem-anyagok kaphatók

HAMBURGER ADOLF

üzletében, Pest, zsidóros- és urli-utca sarkán.

— Mustrák kívánatra mindenkinek ingyen és bérmentesen küldetnek s megrendelések utánvét mellett azonnal eszközöltekné. 2—10.

Asztal- és ágyterítők.

Keller és Zsitvay

selyem és női divatkelme

raktárunkban

Pest, Szerviztér 6 szám,

A legujabb selyem, gypju és gypot női divatkelmek, kész női ruhák és mindennemű felöltők, valamint

A „HUNGARIA“ című nagy szálloda
kávéháza Pesten,
Szombaton. május 20. megnyitattott.

Miről midőn a nagyrabecsült közönséget értesítjük, egyuttal felkérjük minél tömegesebb látogatásra, biztosítván mindenkit, hogy a tisztelt látogatók igényeinek teljes kielégítésére mindent megkísértendünk.

Mély tisztelettel
ILLMER és ZEILINGER.

több más női divatcikkek, dús választásban és lehető jutányos áron kaphatók.

Saját szabóműhelyükben készíttetnek ruhákat a legujabb divat szerint, gyorsan, izlésteljesen és jutányos árak mellett.

Kelméminták vidékre készséggel küldetnek, a megrendelések pedig kiváló figyelemmel és gyorsan hajtának végre

— Lyoni selyemkelmekből gyári raktár. 8—7

A balaton-füredi fürdő-idény
megnyitása május 21-dikén.

Helyiség. Jelen fürdő-idény alatt megnyitandó új díszes palota, — nagyobbított gondosan mivel kert és sétányok, — ujonnan épült magánépületek (villák) által egész füred külső alakjára megváltozván, nagyszerű fürdők jellegét ölté magára, így a legcélszerűbb kényelemmel felszerelt lakásokra az egész fürdőhely területén megrendelések Écsy László igazgató úrhoz intézendők per Veszprém Balaton-Füred.	Gyógyhatányok. Kitünő enyhe, különösen mellbetegeknek megkivántató levegő, — kitünő hatású juhsavó, — zsongító és oldó vasasásványvíz — meleg balatoni, — meleg ásványvízi vasas, — meleg természetes szénsavas, pezsgő-, vasas (szliácsihoz hasonló hatású) — malata, — eredeti kreutznaichi lugsó, — vasas lápsó (Moor) fürdők. Hűdeg balatoni, hideg ásvány-vízi pezsgőfürdők, női és férfuszodák, ujonnan megnyitandó gőzfürdők, általában valamennyi fürdőhelyiségek a fürdészettan újabbkori vívmányainak megfelelőleg vannak berendezve.	Gyógyjavallatok. Tüdőbántalmak minden nemé, általános kimerülés, vérszegénység, sáp- és görvély-kór, idegesség, görcsök, női bajok, emésztési és aranyéri zavarok, lépdagana, fűny-vesekővek, hólyag- és méhurut. Gyógyhatányok h a s z n á l á s i módját illetőleg utasítást adnak: Dr. Orzovensky Károly fürdő-intézet i főorvos, ki az intézet orvosi vezetésével van megbízva. Hurray István uradalmi orvos és műti. Dr. Mangold Henrik magánorvos.	Helyi viszonyok. Közlekedés. Buda-Pestől, Bécs- és Kani-zsáról Siófokig vasúton, onnét az ujonnan épített „Kisfaludy“ gőzzsel vízen egy fél óra alatt Fűrede. Posta érkezik és indul naponta kétszer. Tavirida egész nap nyitva. Élelmezés kitünő Rabseh vendéglőjében; vendégek kívánata szerint szobáikban is. Kitünő zené, szegedi társulat. Kitünő színi előadás Latubár igazgatása alatt. Csónakázás — kirándulás a Balaton vidékére.

A balaton-füredi savanyuvíz pesti raktára nagyban és kicsinyben a Szt.-Ferenciek zárdájában van.

3—3 8 **Az uradalmi igazgatóság.**